

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE AMERİKA'DA BİR SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜ: TÜRK TEAVÜN CEMİYETİ VE *BİRLİK* GAZETESİ

Gülcan IŞIK*

ÖZ

Sivil toplum kuruluşları geçmişten günümüze her ülkede önemi giderek artan ve toplumsal sorunlara ilgileri nedeniyle demokratikleşmenin göstergesi olarak kabul edilen aktörlerdir. Sivil toplum kuruluşlarının gelişimine tarihsel olarak bakıldığında; modernleşme öncesi dönemi de kapsayan süreçte din temelli hayırseverlik çalışmaları göze çarpmaktadır. Farklı kaynakları olmakla birlikte sivil toplum örgütleri “ötekine merhamet ya da ilgi” ile “hakların ve kamusal olanın tanımlanmasında ve hayata geçirilmesinde” toplumdaki bireysel ve kolektif ilginin örgütsel yansıması olmuştur. Bu noktada yoksullar, hastalar, savaş kurbanları, çocuklar ve toplumsal dayanışma, farklı kültürlerdeki ortak motif olarak sivil toplum kuruluşlarının gelişimini etkilemiştir. Bu çalışmada ele alınan Türk Teavün Cemiyeti de, Amerika'ya göç etmiş Türklerin Kurtuluş Savaşı döneminde kurduğu; temelinde toplumsal dayanışma ve lobicilik faaliyetlerinin yer aldığı bir sivil toplum örgütüdür. Himaye-i Etfal Cemiyeti üzerinden Milli Mücadeleye destek vermiş olan cemiyet, Amerika'daki Müslüman göçmenlerin de topluluk olarak bir arada bulunmalarına ve birlik oluşturmalarına hizmet etmiştir. Çalışma, söz konusu cemiyetin var olmasına doğru ilerleyen tarihsel gelişimi ortaya koyduktan sonra; cemiyetin yayın organı olan *Birlik* gazetesinin 4 Ağustos 1922 tarihli sayısı üzerinden yapılan analizle de sivil toplum örgütü olmasına ilişkin verileri, birinci el kaynaktan ortaya koymuştur. Böylece, sivil toplum kuruluşlarına ilişkin literatüre orijinal veri sunularak geçmişle bugün arasında yeni bir bağ oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Teavün Cemiyeti, Sivil Toplum Kuruluşları, Amerika.

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, gulcankarakaya@gmail.com

A NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATION (NGO) IN AMERICA DURING THE WAR OF INDEPENDENCE: TURKISH WELFARE ASSOCIATION AND BIRLIK NEWSPAPER

Abstract

Non-Governmental organisations (NGOs) gaining more grounds almost in every country over the past years are accepted as the indicator of democracy for their relevance to the social problems. In the overview of the historical development of NGOs, religion-based charity efforts are noticeable including pre-modern times. While having various sources, NGOs have been the organisational reflection of individual and collective interest in the society for “showing mercy or interest to others” and “identifying and accomplishing the common rights”. At this point, as the common motive among different cultures; needy and sick people, war-victims, children and social solidarity have influenced the evolution of NGOs. Turkish Welfare Association, founded by Turkish people migrating to America (U.S.) during Turkish Independence War (TIW) and subject of this study, is a civil society organisation inspired from social solidarity and lobbying activities. While supporting TIW through the Society for the Protection of Children (Himaye-i Etfal Cemiyeti), Turkish Welfare Association also contributed to the solidarity and unity of Muslim migrants in America (U.S.) This study, by capitalizing primary sources, firstly identifies the historical development of the association and then reveals the findings regarding the association’s civil society identity through a qualitative analysis of “Birlik” Newspaper, a publication of the organization, dated 4th August 1922. Thus a new link is formed between the past and present by presenting the original data to the literature.

Keywords: Turkish Welfare Association, Non-governmental Organizations, America.

Giriş

Türkiye'de 18. yüzyıl sonuna kadar “Yeni Dünya'nın ahalisi, onların yaşayış tarzları ve siyasi durumları hakkında hemen hemen hiçbir şey bilinmiyordu” diyen Kurat (1959: 7), Piri Reis'in, “Kolomb Haritası”nı 1513 yıllarında tanzim etmesiyle, Türkler'in de “Yeni Dünya”nın varlığını, bu kıtanın keşfinden yaklaşık 10-15 yıl sonra haber aldığını belirtmektedir. Bu nedenle Amerika'daki ekonomik ve siyasi gelişmeler, Osmanlı halkını pek fazla ilgilendirmemiştir. Koloni devrinde Amerika'nın Türkiye ile ilişkileri ise Batı Anadolu'dan bazı Rum ailelerinin Yeni Dünya'ya göç etmeleriyle sınırlı kalmıştı. Bunun başlıca sebebinin Kurat (1959: 7), Amerika kolonilerinin Türkiye ile doğrudan doğruya alış veriş yapamamaları ve Türkler ile Avrupalılar arasında din, dil, kültür, tarih ve siyasi çıkar ayrılıkları yüzünden süren anlaşmazlıkların etkisine bağlamaktadır. Zira Amerika'ya Türkiye hakkında sınırlı sayıda bilgi, Avrupalı bazı göçmenler ve İngilizce kitaplardan başka, Avrupalı seyyahlar vasıtasıyla sızılmaktaydı. Bunların da ne kadar gerçekçi bilgiler olduğu şüpheliydi.

Amerikalılarla Türkler arasındaki ilk temas ve ilişkiler; Cezayir, Tunus ve Trablus'da başlamıştır. Ardından Amerikan ticaret gemileri, Anadolu limanlarına da uğramaya başlamıştır. 1783'ten 1800 yılına kadar Amerikalıların Doğu Akdeniz'deki ticaretleri önemsizdi (Kurat, 1959: 8). Fakat 1801'den 1812'ye kadar bu faaliyet oldukça artmıştır. Bunda, ABD yönetiminin gemilerinin rahatça dolaşımını sağlamak için Osmanlı Devleti ile imzaladığı 1795 anlaşması etkili olmuştur (Güler, 2005: 230). Böylece Osmanlı Devleti ile ABD arasında ilk resmi ilişkiler de başlamıştır. Özellikle de İzmir limanı, Türk-Amerikan ticaret ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir¹.

Osmanlı tüccarlarının Amerika ile ilk tanışmaları ise uluslararası bir sergi vesilesiyle olmuştur. Zira bu tanışmadan sonra bir kısım tüccar oraya yerleşmiştir. Söz konusu sergi, Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfinin 400'üncü yıldönümü vesilesiyle 1893 yılında Chicago'da düzenlenen ve 1 Mayıs günü ziyaretçilere açılan Columbus Dünya Sergisi'ydi. Sergiye Osmanlı Devleti resmi bir pavilyonla katılmış, sergi alanında kurulan Midway Plaisance eğlence bölgesinde bir Türk Köyü inşa edilmişti. Kapalıçarşı'yı andıran alanda geleneksel Türk el sanatlarını

¹ Amerikan bayrağı taşıyan ilk geminin İzmir'e 1797 yılında geldiği bilinmektedir. Philadelphiadaki Woodman ve Offley ticaret şirketi, İzmir ile alış-veriş yapan belli başlı bir şirketti. Nitekim bir süre sonra Amerikan hükümeti David Offley'i İzmir'e konsolos olarak tayin etmiştir (Kurat, 1959: 8).

teşhir eden kırk dükkân yer almıştı (Bali, 2004: 57).

Osmanlı Devleti ile Amerika arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesine paralel olarak aynı dönemde Osmanlı topraklarında misyonerlik faaliyeti de görülmeye başlamıştır. Amerika'nın Türkiye topraklarındaki ilk misyonerlik faaliyeti, *American Board of Commissioners for Foreign Missions* (ABCFM) adlı örgütün 1819'da Türkiye'yi programına almasıyla başlamıştır² (Akın, 2004: 457). O dönem Amerika'nın Türkiye'deki misyonerlik faaliyetleri o kadar hızlı bir şekilde ilerlemiştir ki, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin de önüne geçmiştir. Misyonerler, ABD yönetimi ya da hariciyesiyle doğrudan işbirliği yapıyor görünmemeye özen göstermişler, ancak bir baskı grubu olarak da yönetim üzerinde her türlü etkiyi yapmaktan da geri durmamışlardır. Misyonerlerin özellikle ABD'deki yerel basını harekete geçirebilme konusundaki becerileri ise yönetimin misyoner taleplerine karşı her zaman duyarlı olmasını sağlamıştır. Bu talepler, bir ABD'li diplomatın görevinden alınması ya da alınmaması, örneğin Erzurum'da konsolosluk açılması ya da Osmanlı yönetiminden tazminat alınabilmesi ya da bir misyonerin sınır dışı edilmesinin önlenmesi için Türk karasularına savaş gemisi gönderilmesine kadar çok değişik biçimler almıştır. Öte yandan misyonerler kendileriyle ilgili olaylarla Osmanlı yönetimine baskı yapılması için her türlü olanaktan da yararlanmışlardır (Kocabaşoğlu, 2000: 19-20)³.

İki ülke arasındaki resmi ilişkilere de kısaca değinilecek olursa; 1850 yılında İstanbul'daki Amerikan Elçiliği'nin de telkiniyle, Osmanlı'dan Amerika'yı tanımak amacıyla gönderilen Heybeliada'daki Bahriye Mektebi muallimlerinden Binbaşı Emin Bey, Amerika'ya giden ilk resmi temsilci sıfatını taşımaktadır (Kurat, 1959: 26). Emin Bey, Amerika'da gemi inşaatı, Amerikan fabrikaları ve eğitimi hakkında bilgi toplamak üzere görevlendirilmişti. Amerika'ya gönderilen bu ilk resmi Türk temsilcisine gösterilen iyi kabulden ötürü Babiâli, Amerikan hükümetine bir teşekkür mektubu gönderdiği gibi, Emin Bey'in getirdiği hediye kitapların karşılığı olarak, Boston'daki "Şark Cemiyeti"ne bir miktar Türkçe, Arapça ve Farsça

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Uygur Kocabaşoğlu (2000). *Anadolu'daki Amerika*, Ankara, İmge Kitabevi.

³ Kurtuluş Savaşı yıllarında Osmanlı'da hizmet veren 9 hastane, 8 kolej, 24 ortaokul, 369 ilkokul ve 137 kilise misyonerlik faaliyeti veriyordu. Bu dönemde hizmet veren Amerikan misyonları (sayıları 1917'de 24 idi), adeta Ermenilere yardım merkezleri olarak faaliyet gösteriyorlardı. Amerika'da toplanan yardım malzemeleri Doğu Anadolu'daki Ermenilere dağıtılıyor, Amerika'ya göç etmek isteyen Hıristiyanlara da yardım ediliyordu. Bunlar savaşta tarafsız bir ülkenin vatandaşları oldukları için Osmanlı idaresi de hiçbir engellemede bulunmuyordu (Erhan, 2001: 387).

eserler de yollanmıştır. Bu kitap mübadelesi, Türkiye ile Amerika arasında yapılan ilk “kültür” mübadelesi olarak da kabul edilebilir (Kurat, 1959: 27). İlerleyen zamanlarda ABD, Türkiye'deki resmi işlerini takip etmesi için Yüksek Komiser unvanıyla Amiral Mark Bristol'ü İstanbul'da görevlendirmiştir. Anadolu'daki gelişmeleri de yakından takip eden Bristol, Ankara Hükümeti'nin kurulmasıyla ülkesinin milliyetçileri muhatap almasını önermiştir. Ancak kendi hükümetinin baskıları neticesinde, Ankara ile ilişkileri gayri resmi yürütmek zorunda kalmıştır (Yaylalılar, 1998: 38-43). Mütareke döneminde ise Ankara'nın Amerika ile olan ilişkilerinde Misak-ı Milli ilkeleri belirleyici olmuştur.

Türkiye ile Amerika arasındaki ilişkilerin tarihi seyrine ilişkin yapılan bu genel çerçeveden hareketle, Türk topraklarından Amerika'ya başlayan göç meselesi ve bunun sonucunda kilometrelerce uzaklarda kurulan bir sivil toplum örgütü olan Türk Teavün Cemiyeti ve Milli Mücadele dönemindeki faaliyetleri, bu çalışmanın esas konusunu oluşturmaktadır. Türkiye akademik yazınında Amerika'ya göçe ve bunların nedenlerine ilişkin var olan çalışmaların çok azında Türk Teavün Cemiyeti'nden bahsedilmektedir. Cemiyetin kurucularından Sabiha Sertel'in “*Roman Gibi*” eseri (1969), bu konuda birincil el bilgilere ulaştığımız kaynaktır. Veysi Akın'ın Ermeni meselesi ve lobicilik özelinde ele aldığı “*Amerika'da Türk Lobisi, Türk Teavün Cemiyeti*” başlıklı makalesi (2004) ise, konuya ilişkin kapsamlı bir çalışma sunmaktadır. Söz konusu makaleden farklı olarak ve alanda konuya ilişkin mevcut kaynak sıkıntısının da tespitiyle bu çalışmada; Türk Teavün Cemiyeti ve Milli Mücadeleye katkı çerçevesinde gerçekleştirdikleri faaliyetleri, örgütlü bir toplumun neticesinde oluşan bir sivil toplum örgütü olarak ele alınmaktadır. Özellikle de cemiyetin yayın organı olan *Birlik* Gazetesi, çalışmaya ilişkin detaylı ve doğru bilgiler edinilebilecek önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Gazeteye ilişkin yapılan araştırmada ise sadece tek bir sayıya (4 Ağustos 1922) Milli Kütüphane arşivinde ulaşılmıştır. Böylece gazetenin ilgili sayısının yapılacak olan çevirisi ışığında elde edilen yeni verilerle hem Türk Teavün Cemiyetine ilişkin hem de sivil toplum örgütlerine ilişkin alanda var olan bilgilere, birinci el kaynaktan katkı sağlanacaktır. Bu kapsamda söz konusu sayıda yer alan toplam 32 haberden, konuyla ilgili olan 9 haber tespit edilmiştir. Belirlenen haberler nitel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Ancak, nitel analiz yönteminde uygulamaya ilişkin oluşturulan kategoriler, haberlerin azlığı ve konu bütünlüğü çerçevesinde bu çalışmada uygulanmamıştır. Bunun yerine haberler bir bütün olarak Türk Teavün

Cemiyeti ve Milli Mücadeleye yapılan katkı çerçevesinde analiz edilmiştir. Böylece gerek günümüz sivil toplum örgütlerinin varlık nedeni ve görevlerine ilişkin yapılacak olan çalışmalara gerekse de Türkiye özelinde konunun tarihine ilişkin yol gösterecek bir analiz gerçekleştirilmiş olacaktır.

1.Türkiye’den Yeni Dünya’ya Göç ve Nedenleri

Önce Osmanlı Devleti ardından Türkiye Cumhuriyeti döneminde Amerika’ya göç edenlerin hangi gerekçelerle göç ettikleri incelendiğinde iki ana neden kümesi göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki hem Avrupalı hem de Türk göçmenler için geçerlidir. İkincisi ise sadece Türk göçmenlere özgüdür. İlk kümedeki genel nedenlerden ilki ve en önemlisi, göçmenlerin hayalinde Amerika’nın “sokakları altınla döşenmiş fırsatlar ülkesi”ni temsil etmesi ve Avrupa’daki ekonomik durgunluktur. Bu imgenin yaygınlaşmasında ise gezi rehberleri, kişisel anlatılar, ilanlar ve Amerika’ya yerleşen göçmenlerin yakınlarına yolladıkları mektuplar etkili olmuştur. Göçün hızlanmasına yol açan diğer önemli bir neden ise 19.yüzyılda meydana gelen iki teknolojik yeniliktir. Bunlardan ilki buharlı gemilerin yelkenli gemilerin yerini almasıydı. Böylece yelkenli gemilerle bir ayın üzerinde bir zamanda ulaşılan Amerika, buharlı gemilerle bir veya en fazla iki haftada ulaşılabilir hale gelmişti (Bali, 2004: 23-24).

Türklerin göçüne ilişkin özele bakıldığında ise öncelikle göçün tarihine ilişkin bir belirsizlik göze çarpmaktadır. Kimi kaynaklarda Türklerin ABD’ye göçleri 1820’li yıllara dayandırılrsa da, kayda değer göç hareketleri 19. yüzyılın son çeyreğinde başlamış ve 20. yüzyılın hemen başında doruk noktasına ulaşmıştır. Özellikle Osmanlı Devletinin son yılları, ABD’ye göçün doruğa ulaştığı zamanlardır. Örneğin, 1900-1920 tarihleri arasında 291,435 göçmenin Atlantik Okyanusunu aşarak ABD’ye gittiği belirtilmektedir. Göçün en yavaş olduğu dönem ise iki cihan harbi arasındaki tarihlere tekabül etmektedir. Özellikle de 1930’lu yıllar, Türkiye’den ABD’ye göçün en düşük olduğu yıllardır. Buna göre tarihsel boyutta Türklerin ABD’ye göçü incelendiğinde üç farklı “göç dalgasının” varlığı dikkati çekmektedir. Birinci dalga, düşük gelirli ve eğitim düzeyi düşük Osmanlı köylüsünü temsil etmektedir. Nitekim 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti’nin yaşadığı ekonomik çöküntü, ABD’ye yapılan ilk göç dalgasının en önemli itici faktörü olmuştur. İkinci göç dalgası, 1950 ve 1960’lı yıllarda ABD’ye akın eden eğitim düzeyi yüksek “Cumhuriyet çocuklarını” temsil etmektedir. Son dalga ise, 1980’li

yılların sonlarında ABD'ye gelen, farklı sosyal ve ekonomik grupları kapsayan kozmopolit bir grubu karakterize etmektedir (Kaya, 2006: 3). Bu çalışmada söz konusu olan birinci göç dalgasıdır.

Birinci göç dalgası 1820'de başlayıp, birinci dünya savaşının sona ermesi ile biten yaklaşık yüz yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Amerikan göçmen bürosu verilerine göre, bu dönem zarfında 300 bine yakın kişi Osmanlı Devleti'nden ABD'ye göç etmiştir⁴. Osmanlı Devleti kaynakları ise 1885-1912 arasında 80,000 kişinin ABD'ye göç ettiğini göstermektedir. Aradaki farkın ABD Sayım Bürosu'nun uygulamasından kaynaklandığını ileri süren Yavuzer, ABD'ye gelen ve kayıt yaptırınlar için Türk seçeneğinin olmaması sonucu Türklerin ya "Beyaz" tercihini ya da "Asyalı" tercihini seçmek zorunda kaldığını belirtmektedir (2009: 177). Bu sebeple verilere ilişkin net bir bilgi elde edilememektedir. "*Amerikalı Türkler*" adlı çalışmasında Kaya (2006: 3) da Frank Ahmed'i (1986) referans göstererek, aradaki farkın Osmanlı devletinden göç eden birçok göçmenin devletten izinsiz olarak ABD'ye göç etmesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Anadolu köy ve kasabalarından gelen bu birinci dalga göçmenlerin, Trabzon ve Samsun limanlarından fındık yükleyen Fransız gemilerine binerek Marsilya üzerinden ABD'ye geçtiklerini söyleyen Kaya, Amerikan göçmen bürosunun Osmanlı Devleti ve Türkiye'den 1920 yılına kadar göç eden insanlar için yaklaşık bir rakam vermesine rağmen; ilk göçmenlerin birçoğunun aslında etnik Türkler olmadığını kaydetmektedir. Etnik sınıflandırma probleminden dolayı göçmen bürosunun bu döneme ilişkin kayıtları, yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı gerçeği yansıtmamaktadır. Yine Kaya'ya göre ilk göç dalgasında dikkat çeken diğer önemli noktalardan birisi de, göçmenlerin Türkiye'deki ikamet yerleridir. Türk göçmenlerinin birçoğu Harput (Elazığ), Antep, Trabzon, Akçadağ, Dersim (Tunceli), Siverek, Rize ve Samsun gibi daha çok Anadolu'nun doğusu denilebilecek şehirlerden göç etmiştir (Kaya, 2006: 3).

Osmanlıların çoğunlukla Doğu Anadolu vilayetlerinden göç etmesi,

⁴ İlk göçmenler çoğunlukla Osmanlı topraklarındaki Hıristiyan azınlıklardan oluşuyordu. Ancak kısa bir süre sonra sayıları az da olsa bugün Lübnan olarak adlandırdığımız bölgeden Müslüman göçmenler de Amerika'ya göç etmeye başlamıştır. Amerika'daki resmi belgeler 1820-1920 yılları arasında yaklaşık 326.000 Osmanlı vatandaşının Amerika'ya göç ettiğini göstermektedir. Göçmenlerin çoğunluğu azınlıklardan, Rum ve Ermeni Hıristiyanlarından ve Yahudilerden oluşmaktaydı. Doğu Anadolu ve Arap topraklarında yaşayan nüfusun %93'ünü oluşturan Türk-Arap Müslümanlar, Osmanlı'dan Amerika'ya göçün sadece %15'ini teşkil etmiştir (Kenan, 2004: 111).

Protestan misyonerlerin Amerika'daki hayat hakkında verdikleri bilgiler neticesinde olmuştur. Hem 1878 yılında Harput misyonunda Fırat Koleji'nin kurulmasının hem de Ermeni Protestan Kiliselerinin faaliyetleri sonucu Harput'tan göç edenlerin sayısı, ABD'ye göçmen gönderen tüm bölgeler arasında en yükseği olmuştur (Acehan, 2013: 2946). Ayrıca Amerikan Board denilen Amerikan Misyoner Teşkilatının, Tanzimat'la gerçekleştirilen eğitim reformuyla Amerikan okullarını İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde açmasının desteklenmesi, daha sonra buralardan ABD'ye doğru büyük bir nüfus hareketinin yaşanmasına da yol açmıştır (Acehan, 2005: 223).

Osmanlı Devleti döneminde Osmanlı topraklarından Amerika'ya göç edenlerin istatistiklerini incelemek isteyen araştırmacının karşısına çıkacak en büyük güçlük "Türk" tanımıdır⁵. Zira ABD'nin göç ve göçmenlerle ilgili resmi istatistiklerinde Osmanlı topraklarından göç edenler, "Türkler", "Türkiye'den", "Avrupa Türkiyesi"nden, "Asya Türkiyesi"nden, "Avrupalı Türkiye" veya "Asyalı Türkiye" olarak tasnif edilmişlerdi. Ancak aynı istatistiklerde çoğunluğu Osmanlı Devleti'nden gelen Ermeni göçmenleri uyrukları yerine etnik kimliklerine göre yani "Ermeni" olarak tasnif edilmişlerdi (Bali, 2004, s.51). 1900-1914 yılları arası dönem ise Amerika'ya göçün en yüksek olduğu dönemdir. Çünkü söz konusu dönem, Amerika'nın göçmen kabul etme siyasetinin de en serbest olduğu zamanlardı. Fakat I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Almanya safında savaşa katılması, Osmanlı topraklarından gelen göçü de sona erdirmiştir. Savaşın sona ermesinden sonra ise göç, göreceli olarak kısa bir süre için tekrar canlanmıştır. Nitekim 1920 yılında Elazığ'a gelen bazı Amerikalı simsarlar, Elazığ ve Harput'un köylerinden değişik etnik kökenli on bin civarında kişiyi işçi olarak götürmüştür (Bali, 2004: 51-53).

Birinci göç dalgasındaki Türklerin göçlerinin temel sebebi ekonomikti. Osmanlı'da 1862'den itibaren Kırım, Kafkaslar ve Balkanlardan milyonlarca Müslüman sığınmacının Osmanlı Devleti'ne akın etmeleriyle değişen ekonomik durum kimilerine yararırken, kimilerinin de yeni düzende işsiz kalmalarına neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda bozulan ekonomisi, tarımsal ürünlere

⁵ Birinci göç dalgasıyla ABD'ye gelen Türklerin diğer bir özelliği ise, kendilerini Türk olarak değil de, Osmanlı ya da Müslüman olarak tanımlıyor olmalarıydı. Türkiye'den ayrıldıkları zaman Türkiye Cumhuriyeti henüz kurulmadığı ve ulusçu düşünceler yaygınlaşmadığı için, ulusçuluk fikri onlar için çok fazla bir anlam taşımıyordu. Bu nedenle kimliğin asıl belirleyicisi ulustan ziyade dindi (Kaya, 2006: 3).

Avrupa'dan gelen talepler ve bunun sonucunda geçime dayalı tarımın yerini nakit karşılığında üretilen mahsullere bırakmasıyla yeni metotları benimseyemeyen Anadolu'daki birçok çiftçinin işsiz kalması ve ABD'de meydana gelen endüstriyel atılımlarla işgücü piyasasının ağır işlerde çalışacak vasıfsız işçi arayışları, Osmanlı'dan buraya doğru çoğunluğu tarımla uğraşan kişilerin vasıfsız işçi adı altında göç etmelerine yol açmıştır (Acehan, 2005, 224). Ayrıca Süveyş Kanalı'nın inşası da bu göç akışını daha da kolaylaştırmıştır (Kenan, 2004: 110).

Neticede bir yandan Osmanlı Devleti'ndeki ekonomik zorluklar, öte yandan ABD'nin duyduğu iş gücü ve sunduğu iş imkânları, ABD'ye göçü cazip hale getirmişti. Ahmet Emin Yalman, 1911'de Amerika'ya yaptığı ziyareti 1918'de Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası'nda yayımlanan (no.2, Sene:1 (1332-1334): 179-188) "*Amerika'daki Göçmen Türkler*" adlı makalesinde, o dönem pek çok yerde olduğu gibi Anadolu'da da göçün büyük ölçüde iktisadi nedenle yapıldığını kaydetmektedir (akt. Konyalı, 2001: 27). Söz konusu yazıda, Harput ve civarında yaşayan Ermenilerin Amerika'ya göç etmelerinin Türklerin de göçüne yol açtığını da söyleyen Yalman, ilk göç edenlerin de hapisane kaçakları, asker firarileri gibi memleketten uzaklaşmaya şahsi ihtiyaç duyanların olduğuna dikkati çekmektedir. Bunun yanı sıra okula gitmemiş gençler ile İstanbul ve civarı şehirlerinde yaşarken yeni geçinme sebepleri arama sevdasına düşen bazı kişilerin de Amerika'ya geldiğini belirtmektedir (akt. Konyalı, 2001: 27).

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'ndeki istibdat rejimi ile yaygınlaşan rüşvet ve adam kayırmacılık en çok azınlıkların aleyhine işliyordu. II. Meşrutiyet'in ilanı ve Osmanlı toplumunda yaşayan değişik etnik unsurlara "Osmanlılık" ruhunu yerleştirme çabaları, azınlıkları önce umutlandırmışsa da bir süre sonra aynı etnik unsurlarda beliren milliyetçi ve ayrılıkçı hareketler bu umutları söndürmüştür. Zira Osmanlılık ruhunu yerleştirme kararı o ana kadar bedel ödeyerek askerlikten muaf olan azınlıkların silahlılarına alınmalarına da temel oluşturuyordu. Böylece, askere alınmak istemeyen gayri Müslimler, Amerika'ya kaçmaya başlamışlardır. Balkan Savaşları nedeniyle ilan edilen seferberlik, vergilerin artırılması ve geleceğin daha da kötü koşullara gebe olması gibi nedenlerden ötürü göç daha da hızlanmıştır. Bütün bu sebeplerin yanı sıra, azami kâr etmeyi amaçlayan buharlı gemi kumpanyaları ile tefeci ve işçi simsarlarının Amerika'ya göçü teşvik etmek için sarf ettikleri gayretler de göçmen sayısını artıran diğer etkenlerdir (Bali, 2004:

24-25). Askerlikten kaçanlar sadece gayrimüslimler değildi. Müslüman erkekler de askerlikten ve ekonomik sıkıntılardan kaçmak için ABD'ye gitmişlerdir (Acehan, 2013: 2947).

Türklerin yoğun olarak göç ettiği yerlere baktığımızda ise; ABD endüstrisinin işçiyeye ihtiyaç duyduğu New York, Massachusetts, Michigan, Illinois, Pennsylvania gibi endüstrinin ağırlıkta olduğu eyaletler göze çarpmaktadır. Chicago, Pittsburgh, Detroit, Philadelphia, New York, Peabody, Salem gibi şehirler ise Türklerin akın ettiği endüstri merkezleriydi⁶. Buralarda Türk işçilerinin çoğu, sadece kas gücü gerektiren demir-çelik fabrikalarında, tabakhanelerde, otomobil ve sabun fabrikalarında çalışıyorlardı (Sertel, 1969: 42).

Avrupa'nın değişik ülkelerinden gelen diğer göçmenler gibi Türkler de Ellis adasından ABD'ye geçiş yaptıktan sonra diğer bölgelere dağılıyorlardı. Ellis adası Amerikalı yetkililerin, bütün göçmenlerin sağlık kontrolünü yaptığı ve sorguya çektiği bir yerdi (Kaya, 2006: 4). Birçok Müslüman Türkün, Müslüman oldukları için ülkeye sokulmayacağı endişesini taşıdığı için giriş kapısında Müslüman olduklarını deşifre edebilecek isimlerini değiştirmek zorunda kaldıklarını söyleyen Kaya (2006: 5), ülkeye kabullerini kolaylaştırmak için izledikleri diğer bir stratejinin ise kendilerini Ermeni ya da Süryani olarak tanıtmak olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle Amerika'daki Türklerin sayısına ilişkin net bir bilgiye ulaşamadığından daha önce de bahsedilmişti. Yalman da bu sorunun sebebinin, Amerikan göç istatistiklerinde Türkler'in ayrı bir sınıf olarak gösterilmeyip, diğer bütün Balkan ve Anadolu göçmenleriyle bir arada işaret edilmesinden kaynaklandığını belirtmektedir (akt.Konyalı, 2001: 27).

Türklerin Amerika'ya göçünde etkili olan belli başlı noktaları ve tarihi durakları genel hatlarıyla bu şekilde belirttikten sonra; asıl önemlisi Türklerin Amerika'ya göçle başlayan ikinci hayatlarıdır. Anavatandan çok uzakta başlayan

⁶ Colombia Üniversitesi'nde öğrenim gören Ahmet Emin Yalman'ın 1911'de, Doktor Fuad Mehmed Bey'in de 1923'te Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında ziyaret ettikleri Massachusetts eyaletinde bulunan Peabody şehri, ABD'ye ilk Osmanlı göçünde oldukça önemli bir yere sahiptir. 1868'de Peabody adını almış olan şehrin 1890'larda ekonomisinin neredeyse tamamı deri endüstrisine dayalı bir hale gelmiş ve nihayet 1919'da bu şehir dünyanın en büyük deri üreticisi olarak kabul edilmiştir. Peabody deri fabrikaları, birincisi 1863'te, ikincisi de 1886'da olmak üzere iki defa greve sahne olmuş ve çoğu "Emeğin Şövalyeleri" sendikasına bağlı olan işçilerin 1886'daki genel grevi, deri sektörünün yapısını tamamen değiştirmiştir. Bu fabrikaların vasıfsız işgücü gereksinimlerinin büyük bir bölümü buraya 19. Yüzyılın sonlarında gelmeye başlayan Osmanlı göçmen işçilerle karşılanmıştır (Acehan, 2013: 2947-48).

bu hayatta, çeşitli zorluklarla başa çıkabilmenin yolu, topluluk olabilmekten geçiyordu. İşte bunun en güzel örneği de bu topluluğu bir arada tutacak bir örgüt oluşturmaktı. Türk Teavün Cemiyeti bu noktada dönemin koşullarına rağmen çok başarılı bir sivil toplum örgütü örneği olarak tarihteki yerini almıştır. Günümüz koşullarının çok gerisinde ancak günümüz sivil toplum örgütlerinden çok önde çalışmalar yürütmüş olan bu örgütü değerli kılan da bugüne tuttuğu ışıktır. Cemiyet ve çalışmalarına geçmeden önce, sivil toplum örgütleriyle ilgili alanda var olan tanımlamalara ana hatlarıyla değinmek, söz konusu cemiyeti anlamada daha yararlı olacaktır.

2.Sivil Toplum Örgütlerine İlişkin Genel Kavramsal Çerçeve

Geleneksel yaşam düzeyinden modern yaşam düzeyine yönelmiş toplumların önemli bir kısmında beliren geniş kapsamlı değişme süreci “toplumsal hareketlilik” olarak adlandırılmaktadır ki, toplumsal hareketle beraber “siyasallaşmış” geniş bir vatandaş topluluğu da oluşmuştur. Bu topluluğun ise hacmi genişledikçe, siyasal kurumların ve işlemlerin değişmesi yönünde de gittikçe artan bir baskı süreci başlamıştır. Bu şekilde toplumsal yapı gelişip değiştikçe birey de toplum içinde giderek önemini kaybetmiş ve büyük şehirler, kuruluşlar ve siyasal yapı karşısında giderek küçülmüştür. Toplumsal yapının bu şekilde sürekli gelişmesi ve değişmesi karşısında, bireyin gündelik hayatta karşılaştığı ve uğraşmak zorunda kaldığı problemler de öncelikle kıyasla daha da artmış ve zorlaşmıştır. Bu nedenledir ki birey, bu büyük sorunları çözebilmek için dayanışma ve benzer görüşlere ve çıkarlara sahip diğer insanlarla bir arada olma ihtiyacı hissetmeye başlamıştır. Sonuçta toplumsal koşulların yarattığı böylesine bir zorunluluk karşısında, modern toplumun özellikle de “dernekler” şeklindeki oluşumları var olmaya başlamıştır (Yücekök, 1998: 1-2). Nitekim dernekleşme süreciyle birlikte artık birey, çıkarlarının ve görüşlerinin paylaşıldığı kimi birlikteliklerde güçlenmiş, kendi çıkarları doğrultusunda diğer kuruluşlara, örgütlere baskı yapabilecek, siyasal, sosyal ve ekonomik yaşantısına yön veren kararları ve unsurları etkileyebilecek bir baskı grubuna dönüşmüştür. Diğer taraftan siyasal ve sosyal yapıda da bu sürece bağlı olarak birtakım değişimler olmuş ve artık bireyin devlet ve diğer birkaç kuruluşun dışında da bağlılık duyacağı bir takım örgütler ortaya çıkmıştır. Bu nedenledir ki John Keane (1994: 35-36), üyeleri öncelikle devletin faaliyetlerinin dışında - ekonomik ve kültürel üretim, ev yaşamı

ve gönüllü birlikler- uğraşan ve bu faaliyetler dolayısıyla devlet kurumları üzerinde her çeşit baskı ve denetimi uygulayarak kendi kimliklerini koruyan ve dönüştüren kurumların oluşturduğu bütünü, “sivil toplum” olarak nitelendirmektedir.

Fransızca ve Latince kökenli bir kavram olan “civil” kelimesinin anlamı, kibar, medeni ve şehirli olmakla eşleştirilmiştir. Buna göre kavram; kırsal ya da köy yaşamına ilişkin olmayan diğer bir deyişle şehirde yaşayanlara ait olan, bu anlamda medeni, uygar, kibar ve görgülü vatandaşlar topluluğu ve onların yönetimine ya da birbirleriyle olan ilişkilerine ait anlamında kullanılmaktadır. Kavram özellikle de ülkemizde uzunca bir süre askeri olanın karşıtı olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle Şerif Mardin de (2008: 9) kavramın karşıtının askeri toplum olmadığını, sivil toplum kavramının medeni olan, yani şehirli olan olduğunu ifade etmektedir.

18. yüzyılda bireylerin toplumsal birlikteliğini anlamaya yönelik çözümleyici bir araç olarak ortaya çıkan sivil toplum kavramı, bu yönüyle modernizmin hem sonucu hem de önkoşulu özelliğini içermektedir. Çünkü modernizmle birlikte toplum, “artık bir kurumlar bütünü ya da egemen bir istencin etkisi olarak” değil, “modernliğin karşıt iki yüzünü oluşturan akılcılaştırma ve öznelleştirme arasında yer alan bir çatışmalar, uzlaşmalar ve arabulmalar alanı” olarak da görülmeye başlanmıştır. Şüphesiz bu anlayış, klasik modernizm ideolojisinde değerlerin kaynağı olan, “iyiliğin ona yararlı”, kötülüğün ise onun bütünleşmesine ve etkinliğine zarar veren” kabulün, toplum kavramlaştırmasından radikal bir kopuşu da simgelemektedir. Böylece, toplum halinde yaşamının ancak çeşitli değerlerin vücut verdiği bir yapılanmayı gerektirdiği, dolayısıyla “iyi”nin de, “kötü”nün de bu yapılanmada içkin olduğu bir kavramlaştırmaya ulaşılmış ve sonuçta sivil toplum da bu kavramlaştırmadan analitik bir aracı olarak görülmeye başlanmıştır (Sarıbay, 1995: 15).

Sivil özgürlüklerin toplumun tüm üyelerine yaygınlaştırılması ve ulus devlet süreci ile yurttaşlık düşüncesinin gelişimi sayesinde sivil toplum, modern toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Tosun, 2006: 15-17). Bu noktada sivil topluma farklı bir açıdan yaklaşan Ronald Dworkin ise sivil toplumun insanların şekillendirdiği bir yapı olmadığını, farklı bir boyut olduğunu ve aynı zamanda da insanların birlikte hareketinin bir sonucu olduğunu söylemektedir (akt. Grunenberg, 1998: 420-421). Bu çerçevede Taylor (1990: 98), sivil toplumun varlığının göstergesi olarak özgür dernek ve toplulukların bulunması

ve bu örgütler aracılığıyla toplumun kendini yapılandırması gerektiğini belirtir. Bu örgütlerin devlet politikasını önemli ölçüde belirleyebildiği ve etkileyebildiği yerlerde, sivil toplumun varlığından bahsetmek mümkün olur. Sivil toplum anlayışının gelişmesiyle toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşam alanlarını dolduran, gönüllülüğe dayalı tüm örgütlenmeler ve ilişki ağları da bu alanın içine dâhil edilmeye başlamıştır. Bu nedendir ki, demokratikleşmeye hazır destek olarak varsayılan sivil toplum kavramı; birlikler, dernekler, gönüllü kuruluşlar, profesyonel gruplar ya da en moda deyimiyse sivil toplum kuruluşları gibi elemanların varlığı ile devlet ve devletin demokratik olmayan tutumları üzerinde bir denetim olarak görülmektedir (Şimşek, 2004: 46-47).

Tunçay'a göre (2005: 176) de sivil toplum, örgütlü bir toplumdur. Bu örgütlülüğün içinde yer alan derneklerden kamusal endişeleri taşıyan ve yansıtan dernekler önemlidir. Bu anlamda sivil toplum örgütleri özellikle de dernekler; bütün ülkedeki düzenle ilgili endişeler duyuyorsa, bu yönde çalışıyorsa, ülke nereden nereye gidiyor konusunda belirli fikirler etrafında birleşiyorsa önemlidir. Sivil toplumun aktif ve sorumlu vatandaşlığın yaşama geçtiği alan olduğunu söyleyen Keyman'a göre (2004: 13) ise sivil toplum kuruluşu denilen şey, profesyonel olarak proje alıp belli bir şey yapmak değil, dayanışma içinde bir vatandaşlığı yaratmaktır.

Kuşkusuz, yurttaşları tüm siyasal topluluğu ilgilendiren daha geniş ölçekli yükümlülükleri müzakere etmeye teşvik eden sivil örgütlenmeler, ayrıca demokratik eşitliği sürdürmek ve azınlıklar üzerinde çoğunlukların tiranlık kurmalarını önlemek için son derece gerekli olan yerel ve kısmi özgürlükleri de beslemektedirler. Öyle ki Keane (2004: 82-83), Tocqueville'in bu sivil örgütlenmeleri, yurttaşların kendi hak ve ödevlerini öğrendikleri, taleplerini dayattıkları ve diğerleriyle tanıştıkları, sürekli olarak herkese açık okullara benzettiğinden bahsetmektedir. Aynı şekilde sivil örgütlenmeleri de bireylerin dikkatlerini kendi bencil, çatışma yaratan, dar özel amaçlarının ötesine yöneltebildikleri arenalar olarak gördüğünü söylemektedir. Böylece sivil örgütlenmeler içindeki faaliyetleri aracılığıyla bireyler, birlikte yaşadıkları yurttaşlarından bağımsız olmadıklarını ve diğerlerinin desteğini elde edebilmek için, çoğu kez onlarla işbirliği yapmak zorunda olduklarını anlama noktasına gelmektedirler.

Gelinen son noktada sivil toplum, demokratik bir yapılanmayı toplumsal katılım temeline oturtacak, toplumsal farklılaşmayı sağlayacak, yaygın sosyal

örgütlenmelerin yolunu açacak, temel hak ve yükümlülükleri yaygınlaştıracak bir araç olarak görülmektedir. Dolayısıyla sivil toplum, devletin şekillendirmediği, kendi oluruna ve renkliliğine terk ettiği, aynı zamanda aktif ve örgütlü bir siyasal katılım ve siyasal davranış sürecini de ifade etmektedir (Çaha, 2000: 94). Bu nedenle sivil toplum; örgütlü, kamu bilincinin gelişebildiği, demokratik katılıma imkân veren ve iletişime açık bir alandır.⁷ Şayet STK'ları bireylerin yaşamlarında kendilerini gerçekleştirdikleri bir proje olarak görmeye başlarsak, bu projenin başarısının bireyin eylem alanı olan sivil toplumun genişletilmesine bağlı olduğu çıkarsamasını kolayca yapabiliriz. Bu nedenledir ki günümüzde sivil toplum alanının gelişmiş olması, demokrasinin bir güvencesi olarak görülmektedir. Çünkü günümüzde demokrasi vurgusu genellikle çoğulculuk ve farklılık üzerinden yapılmaktadır. Böyle bir sistemde ise STK'lar merkezi bir öneme sahiptir.

Sivil toplum kuruluşları, tanımları gereği büyük bir çeşitlilik göstermekle birlikte, gerek ulusal gerekse uluslararası açıdan anlam ve önem taşıyanları, kişi ya da grup lehine çıkar sağlama amacıyla olmayan, demokratikleşme, çağdaşlaşma gibi temel hak ve özgürlükleri korumayı amaçlayanlarıdır. Bunun bilinen nedeni, güçler ayrımı gibi temsili demokrasi kuramlarının günümüzde aşınmış bulunmasıdır. Sivil toplum kuruluşları doğrudan demokrasiye benzer bir karar alma süreçlerine katılma olanağı sağlıyor gibi görüldüğü için bu denli önem kazanmıştır (Tunçay, 1998, ix-xii). Dillon'a göre de toplumun siyasal yapısını meydana getiren örgütler ve idare edenler arasındaki ilişkileri tayin eden resmi mekanizmanın modern devlette birden fazla sivil toplum örgütü ile takviye edilmesi gerekmektedir (1942: 472). Nitekim bu örgütlerin getireceği yeni bakış açıları toplumların ve demokrasilerin geleceği açısından oldukça önemlidir (Clark, 1996: 21-23).

Bugün sivil toplum örgütlerine ilişkin yapılan tartışmalarda, bu örgütlerin kurumsallaşmalarının nasıl olacağı sorusuna aranan cevaplar ilk sırada gelmektedir. Bu açıdan sivil toplum örgütlerine baktığımızda önünde dört farklı alternatifin olduğu görülmektedir; devletle beraber ve ona eklenerek, devletle temas içinde ama ondan bağımsız olarak, onun karşısında ve onunla savaş içinde,

⁷ Farklı bir şekilde ifade edilecek olursa, "birey özgürlüklerinin ve temel haklarının korunduğu, gönüllülük temelinde örgütlenmenin asli olduğu, toplumun devletin önüne geçerek devlet politikalarını denetleyip yönlendirebildiği, yurttaşlık bilincine dayanan bir gelişmişlik düzeyi" (Arslan, 2001, s.9) olarak ifade edilen sivil toplum, bir anlamda günümüzün gelişmiş ve demokratik toplumlarının da ortak adı olmaktadır.

onu görmezden gelerek onunla ilişkisiz ama onunla savaş içinde bulunmadan (Atauz, 1997: 11). Demokratikleşme sürecinin sağlıklı işlemesi ve demokrasinin pekiştirilmesi açısından en sağlıklı olanı ise, özerkliğini kaybetmeden devleti tanımaktır. Nitekim Sarıbay da (1995: 140-141) sağlıklı bir sivil toplum için, devletten bağımsız, devlet karşısında özerkliğini sağlamış, fakat devletle temas içinde olan sivil toplum kuruluşlarının altını çizmektedir.

Buradan hareketle bugün sivil toplum kuruluşları olarak ifade ettiğimiz bu örgütlenmeler, toplumsal desteğin sağlanmasında rol oynayan, beklentiler ve gereksinimler doğrultusunda kamu bilincinin gelişmesini sağlayan ve karşılıklı etkileşimin oluşmasına yardımcı olan bir görev üstlenmektedirler (Marshall, 1999: 278). Buldukları ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarına göre farklılaşan STK'lar; toplumun kendi gücünü kullanarak o toplumda yaşanan çeşitli sorunlara çözüm aramak görevini de gerçekleştiren, toplumun değişen ihtiyaçlarına göre kendi kaynaklarını harekete geçiren, kitlelere ulaşmayı, bilinçlendirmeyi ve harekete geçirmeyi de sağlayan oluşumlardır (Marshall, 1999, 388). Kısacası sivil toplum kuruluşları, gerek örgüt içi yapıları itibarıyla gerekse bizzat varlıkları sebebiyle, çoğulcu bir toplum yapısının sağlanmasında etkin bir işlev üstlenebilmektedir (Erözden, 1998: 15-16). Nitekim sivil toplum örgütlerinin kendi işlevlerini yeterince üstlenebilmeleri, çalışmalarını başarıyla sürdürebilmeleri ve demokratik bir etkileşim ve iletişim içinde olabilmeleri, mutlaka bu etkileşim ve iletişimi kendi içlerinde, kendi aralarında ve toplumla kurabilmelerine bağlıdır (Alkış, 2000: 109-111).

Sivil toplum kuruluşlarının gelişiminde etkili olan siyasal, sosyal ve ekonomik faktörlere bakılarak da bu örgütler şu şekilde gruplandırılabilir: Yapı, faaliyet ve tür açısından; din, eğitim, hayır işleriyle uğraşan kuruluşlar, bilimsel edebi kuruluşlar, özel-kamu vakıflar, çeşitli grupların oluşturduğu topluluklar, sosyal yardım kuruluşları, ticaret ve sanayi odaları, işçi, işveren, tarımsal vb. kuruluşlar. Konularına göre; dinsel örgütler, sosyal kurumlar, kültürel ve sanatsal amaçlı örgütler, eğitim-araştırma ve geliştirme örgütleri, koruyucu örgütler, politik örgütler, hayır kurumları, sosyal amaçlı kuruluşlar olarak da sınıflandırmak mümkündür. Statülerine göre ise; vakıflar, dernekler, kooperatifler, birlikler, odalar, sendikalar olarak gruplandırılabilir (Kaypak, 2012: 183).

Buraya kadar ana hatlarıyla sunulan sivil toplum kuruluşlarına ilişkin

kanunları Şu Şekilde özetleyebilmek mümkündür: Öncelikle bu yapılar, toplum içerisinde çok çeşitli görevleri gerçekleŐtirmektedirler. Örneğin, istenilen bir kanunun geğirilmesi ya da istenmeyen bir kanunun iptali için yasama organlarına yönelik faaliyette bulunmaktadırlar. Yine modern devletin toplumsal hayatın her safhasıyla yakından ilgilenmesinde zaman ve ihtisas açısından yeterli olmaması nedeniyle, devlet örgütlerine kendi alanları hakkında aydınlatıcı bilgi vermektedirler. En önemlisi de kamuoyunu sürekli aktif ederek, ona sosyo-ekonomik süreç hakkında en yeni, en sağlam bilgileri vermekte kimi zaman da onu uyarmaktadır. Bu nedenle de bugün bu örgütler, toplumla devlet arasında bir tür itici güç görevi de üstlenmiş bulunmaktadırlar.

3. Türk Teavün Cemiyeti ve Amerika'daki Faaliyetleri

Çalışmada yararlanılan kaynaklardan öğrenildiğine göre Amerika'ya göç eden ilk Türkler, çoğunlukla New York, Detroit, Chicago ve Boston gibi şehirlerdeki fabrikalarda çalışmışlardır (Kaya, 2006: 5; Acehan, 2013: 2949). Ancak, o dönem Türklerin belli bir Şehir veya bölgeye yoğun bir Şekilde yerleŐerek bir Türk topluluğu oluŐturamadıęı da görölmektedir. Bunun sebebini Kenan (2004: 112) Şu Şekilde açıklamaktadır: Göç edenlerin çoğunun genç ve erkek olmaları, çevrelerinde Müslüman kadınların bulunmayışı, dini ve kültürel mirasın muhafazası ve bir sonraki nesle geçmesinde en etkili yol olan ölkelerine dönerek evlenme ve aile oluşturma, din deęiŐtirme baskıları. Bütün bu nedenlerin, ilk göçmenlerin 20. yüzyılın başında Amerika'da kalıcı bir cemiyet oluŐturamamalarında etkili olduğu ileri sürölmektedir. Diğer taraftan 1920'den sonra Müslümanların göçünü zorlaŐtıran yeni göç kanununun Amerika'da kabul edilmesinin, din deęiŐtirmelerin, ölümlerin ve önemli ölçüde Türkiye'ye geri dönüşlerin de Yeni Dünya'da kalıcı bir Türk cemiyetinin kök salmasını zorlaŐtırmasından da bahsedilmektedir (Kenan,2004: 113). Buradan anlaşıldığı üzere Türkler' in Amerika'da karşılaştığı bu durumun oluşmasında hem ilk defa azınlık olarak Müslüman olmayan bir ölkede yaşamak zorunda kalmaları hem de yaŐayabilmeleri için gerekli olan sosyal, dini ve kültürel bir donanıma sahip olmamaları etkili olmuştur denebilir. Yalman, Doğu Anadolu'dan ABD'ye gelen Türk göçmenlerin Amerikan hayatına uzunca bir süre yabancı kalmasının nedeninin ne ırksal ne de dinsel faktörler olduğunu, "sırf Amerika'ya gelinceye kadar ziraat hayatında ilimden mütecerred bir halde yaŐamıŐ bulunmalarının", yeni hayata alıŐmalarını uzunca bir süre geciktirdiğini

savunmaktadır (akt.Konyalı, 2001: 30)⁸. Bu nedenledir ki cemiyet öncesi cemaat oluşumunun ilk görünümü olan ve Türkler ile Rumların açtıkları kahvehaneler, memleket özlemi çeken Türkler için önemli bir buluşma yeri olmuştur. Zira buralarda kâğıt oynayıp sohbet ederek hem eski alışkanlıklarını devam ettiriyor, hem de memleket özlemlerini gidermeye çalışıyorlardı (Kaya, 2006: 5).

Osmanlı Devleti'nden günümüze Türk insanının sosyal yaşamının en önemli mekânı şüphesiz kahvehanelerdir. Nitekim kahvehanelerin, Yalman'ın tespitlerinden de anlaşıldığı üzere, o dönem Amerika'daki Türk göçmenlerinin sosyal yaşantısında vazgeçilmez bir unsuru haline geldiğini görmekteyiz (akt. Konyalı,2001: 30). Kahvehaneler sadece sosyalleşmek için değil, yeni gelen göçmenlere ev ve iş bulmak, onlara Amerika'daki yaşama dair bilgiler vermek gibi işlevleriyle de adeta bir dernek gibi (günümüz hemşehri derneklerine benzer) hayati öneme de sahipti (Yalman'dan akt. Konyalı, 2001: 28-30). Acehan'a (2013: 2948) göre de sunduğu pratik kolaylıkların yanı sıra, uzun süre ve ağır koşullarda çalışan işçilerin vardiyadan sonra arkadaşlarıyla sohbet edebilmeleri, yaşadıkları sorunları paylaşmaları, tavla oynayıp kahve ve nargile keyfi yapabilmeleri için gittikleri yer kahvehanelerdi. Birkaç ay gecikmeli olsa da, memlekette gelen gazeteler buralarda sesli olarak okunuyor, çok uzakta olsalar da memleketin durumu buralarda tartışılıyordu. Bazı kahvehanelerin bir bölümü ise mescit olarak kullanılıyordu.

Toplumsal ilişkilerde mekân oldukça önemlidir. Çünkü mekânın kendisi toplumsal bir ürün olduğu için, mekânın üretim sürecinde yaratılan yeni mekânlar aynı zamanda yeni toplumsal ilişkileri de doğurmaktadır. Zira toplumsal ilişkilerin

⁸ Nermin Abadan Unat'ın, 1960'larda Federal Almanya'ya gerçekleşen Türk dış göçü üzerine yaptığı çalışmada dile getirdiği bir nokta ABD'ye ilk Türk göçünü aydınlatmada da oldukça yardımcı olmaktadır. Bu nokta, Türk göçmenleri kabul eden ülkelerin başat Hıristiyan kültürünü benimsemeleri ve onların karşısında büyük sayılara ulaşan Müslüman sosyal grupların isteklerini karşılamada anlayışsız ve dışlayıcı davranışlarıdır. Bu durum XIX. Yüzyılın sonunda ABD'ye göç etmeye başlayan ilk Türkler için daha da büyük bir sorun teşkil etmiştir. Onların ABD'ye doğru yola çıktıkları gemilerde veya ABD kıyılarına ayak basar basmaz Müslüman oldukları nedeniyle buraya kabul edilemeyeceklerini düşünmeleri, isimlerini Hıristiyan isimleriyle değiştirmelerine neden olmuştur. Türk göçmenlerin kendi değiştirdikleri isimler haricinde nüfus sayımı yapan ve yolcu kayıtlarını alan Türk-Müslüman kültürüne ve Türk diline hiçbir aşinalığı olmayan memurların Müslüman isimlerini oldukça farklı biçimlerde yazmalarına yol açmış ve bununla birlikte Türk göçmeninin bir soyadına da sahip olmaması, onun Amerikan bürokrasisiyle karşı karşıya geldiği durumlarda bir kimlik krizine maruz kalmasına neden olmuştur. İngilizce bilmemeleri, Hıristiyan bir toplumda alışkanlıklarını ve geleneklerini sürdürmenin zorluğu, onları kendi küçük sosyal gruplarını oluşturmaya sevk etmiş, dolayısıyla Amerikan toplumuna karışmadan kendi sosyal grupları içinde Osmanlı'dan getirdikleri alışkanlıkları sürdürmeye çalışmışlardır (Acehan, 2005: 232-233).

ve pratiklerin bir kısmının fiziki mekânla doğrudan bağlantılı olarak kurgulanması ve bu şekilde anlam kazanması söz konusudur. Vatandaşlık, göçmenlik, yabancılık, mahallelilik, semtlilik, hemşehrilik gibi toplumsal ilişkilerin ana temasını, mekânsallık oluşturmaktadır. Böylece birey, kişisel kimlik bağlamında sembolik olarak bir yer ve oraya ilişkin cemaatle kendi arasında özdeşlik kurarak ve toplumsal ilişki ağlarına dâhil olarak, ortak kültürün içindeki yerini de almaktadır. Özellikle de göçle gelen ve geldiği yerde tutunmak için coğrafi referanslar etrafında gruplaşan insanlar için bu tür mekânlar, işlev ve anlam değiştirerek yeni bir boyut kazanmış ve örgütlü hale gelmiştir. Bu durumu net olarak Türk Teavün Cemiyeti'nin bünyesinde görülmektedir. Öyle ki cemiyet, Türk ve Müslüman göçmenlerin modern hayata uyumunda yaşadıkları kişilik krizi, yabancılaşma, güvensizlik, işbirliği kuramama gibi sorunların çözümünde de büyük rol oynamıştır.

Cemiyete geçmeden önce, yukarıda bahsi geçen ve Türk göçmenlerin gündelik hayatlarına ilişkin tespitlere birinci el gözlemci Yalman'ın kaydettikleri de katkı sunacaktır. Buna göre, 1911 yılında ziyarette bulunduğu Peabody şehrindeki Anadolu amelelerin çok kötü şartlar altında yaşayıp tabakhanelerde ağır işçi olarak çalıştıklarını kaydeden Yalman (akt. Konyalı, 2001: 29), 1913 yılında tekrar Peabody, Wooster, Chicago ve Providence şehirlerini ziyaretinde gördüklerini ise şöyle anlatmaktadır: “ *Peabody’de büyük farklar gördüm. Evvela Balkan Muharebesi daimi lakaydilerini kırmaya vasıta olmuştu. Muharebe havadisi almak için İstanbul gazetelerine abone olmuşlar ve bu gazeteleri müştereken okumak üzere akdettikleri içtimaların fikirleri açmak hususunda çok tesiri görülmüştü. Sonra Anadolu bir Rum gencinin amele hukuk hakkında aralarında verdiği Türkçe konferanslar üzerine biraz hareket gelmişler ve bu kadar çalışkan ve tahammülkâr ameleyi elden kaçırmaktan korkan fabrika sahipleri hemen haftalıklarını tezyid etmişlerdi. Bundan başka idadi tahsili görmüş Midillili iki Türk genci bir müddet aralarında yaşamak ve müstensih ile basmak suretiyle Türkçe bir gazete çıkararak vesair vasıtalara müracaat ederek yeni fikirler neşrine çalışmışlardı. Bu sayede eski taassup kırılmış ve muhitlerine karşı olan tevhizler tezelzüle uğramıştı*” (akt.Konyalı, 2001: 29-30). Yalman'ın tespitlerinden öğrenildiği kadarıyla memleketlerinden ve memleketlerine ait her türlü etkiden uzak olarak Amerika'da yaşayan Anadolu köylülerinin yaşamlarında güzel şeyler de olmaktadır. Örneğin orada nüfus sahibi olan Türk göçmenlerinin, hemşerilerine yardım etmenin yanı sıra; onları eğitime, birlik ve beraberliklerini kuvvetlendirmek gibi çalışmalarda da

bulduklarını anlamaktayız. Nitekim bu anlamda yapılan en büyük ve önemli gelişme, Türk Teavün Cemiyeti'nin kurulmasıdır. Cemiyet, Amerika'ya giden Türkler ve Müslümanlar tarafından New York'ta önceleri Osmanlı Teavün Cemiyeti (The Ottoman Welfare Association) adıyla kurulmuş daha sonra da Türk Teavün Cemiyeti adıyla Amerika'da çeşitli şehirlerde şubeler açmıştır⁹.

Derneğin yayın organı *Birlik* gazetesinin 4 Ağustos 1922 tarihli sayısında sayfa 7'de, Cemiyet'in nizamnamesi yer almaktadır. Buna göre Cemiyetin kuruluş amacı, faaliyetleri ve bunlar için mevcut olan araçları şu şekilde belirtilmektedir:

Madde 1: 26 Mart 1922 tarihinde New York'ta Osmanlı Teavün Cemiyeti ismiyle bir cemiyet tesis edilmiştir.

Madde 2: Osmanlı Teavün Cemiyeti şu maksatlarla tesis edilmiştir:

1- Amerika'da bulunan İslam ve Türkleri birbirine tanıtıp sevdirecek aralarında bir birlik ve kardeşlik vücuda getirmek.

2- İslam cemaati içinde hastalananlara madden ve manen yardım etmek.

3- İşsizlere iş bulmaya çalışmak veya diğer suretlerle yardım etmek.

4- İslam cemaatine daha müreffeh bir hayat temin etmek

5- Kooperatif teşkilatı yapmak

6- Anavatanda bizden yardım bekleyen muhacir ve yetimlere Amerika'dan muavenet temin etmek.

7- Her başı sıkılan Müslümana sığınacaksa bir şefkat ocağı vücuda getirmek.

8- Tahsil etmek isteyenlere rehberlik etmek ve halkın sanayi mekteplerinden istifadelerini temin etmektir.

Madde 3: Osmanlı Teavün Cemiyeti maksadını temin için aşağıdaki vasıtalarla müracaat edecektir:

1- Arada sırada umumi içtimalar, müsamereler konferanslar tertip ederek halkı memlekette olup bitenden haberdar edeceği gibi onların tenvirine

⁹ 1920'lerde Columbia Üniversitesi'nde sosyoloji alanında eğitim gören Sabiha Sertel anılarında, kendi girişimiyle New York ve çevresindeki Türkleri örgütleyerek Türk Teavün Cemiyeti adlı sosyal amaçlı bir örgüt kurduklarını ve bu cemiyetin başka şehirlerde de şubeleri açıldığını ve hatta *Birlik* adında haftalık bir gazete çıkardıklarını belirtmektedir. Göç eden Türler kendi aralarında sıkı bir dayanışma içindeydiler. Yine bu cemiyet merkezlerinde hem Türkiye'deki yetimler hem de Milli Mücadele için 1 milyon Türk Lirasını aşkın para toplanıldığı kaydedilmektedir (Sertel,1969: 53-64).

çalışacaktır.

2- Bütün Amerika'daki İslamları birbirine daha yakından rabt için (bağlamak için) mümkün olursa bir gazete neşredecektir.

3- Cemiyet kendi mıntkası dahilinde bütün Müslümanların muntazam bir sicilini tutacak ve her ferdinin hayatını muntazaman takip edecektir.

4- Hastaları hastahanelere yerleştirmek, ihtiyaçlarına göre kendilerine madden yardım etmek için lazım gelen teşebbüsatda bulunacaktır.

5- Halkın dini ihtiyaçlarını temin için mev'izeler, mevlitler, ramazan ve bayramda namaz ve ibadet için hususi içtimalar tertip edecektir.

Yukarıda yer alan cemiyetin nizamnamesinde sivil toplum kuruluşlarının amaçlarının ne kadar çeşitli, faaliyet sahasının da ne kadar geniş olabileceğini de görmekteyiz. Nitekim sivil toplum kuruluşlarının amaçları sadece kendi üyelerini ve gönüllülerini etkilemek ya da onlarla iletişim kurmak değildir. Sivil toplum kuruluşları yerel değil, ulusal ve uluslararası çapta da birtakım politikaları etkilemek ve örgütün çıkarları doğrultusunda bir takım kararlar almak istemektedirler. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının gündeme ilişkin ve tartışmalı konularda görüşlerini kamuoyuna duyuracak, kendi etki alanlarını genişletmelerini, daha geniş bir üye/gönüllü desteği bulmalarını sağlayacak araçlara ihtiyaçları vardır (Tosun, 2008, s.208). İşte yayıncılık, sivil toplum kuruluşları için altın madeni gibidir. Çünkü gerek çalışmalarını topluma iletmek gerekse de destekleyicilerini bir arada tutacak enformasyonu sağlamak açısından medya ve yayın faaliyeti oldukça önemlidir. En basitinden o derneğin gönüllüleri, örgütün mesajının ne olduğunu ve ne olmadığını anlamak için, detaylı bilgilendirilmeye ihtiyaç duyacaktır. (Fried, 1996, s.273-280). Bu nedenle iletişim, farkında olsun ya da olmasın sivil toplum örgütlerinin en temel işidir.

Bu bağlamda, cemiyetin yayın organı *Birlik* gazetesinin varlık nedenine ilişkin gerçek bilgi, yine gazetenin 4 Ağustos 1922 tarihli sayısında sayfa 6'da "Birlik" başlığıyla sunulan kısa haberde şu şekilde edinilmektedir:

"New York Osmanlı Teavün Cemiyetinin düşüncelerini yayınlar ve İslam cemaatinin menfaatine hizmet eder yegâne Türkçe gazetedir. Nüshası 10 senttir. Senelik abonesi iki buçuk dolar altı aylığı bir dolar yirmi beş sent üç aylığı yetmiş beş senttir. Türkiye için senelik abonesi dört lira altı aylığı iki lira üç aylığı bir liradır". İdare hanesi, 36 RİVINGTON St. New York City.

Ekonomiden siyasete, kültürden toplumsal hayata yaşamın her alanında varlık gösteren sivil toplum kuruluşları, bu anlamda toplumsal desteğin sağlanmasında da büyük rol oynamaktadırlar. Çünkü sivil toplum kuruluşları, beklentiler ve gereksinimler doğrultusunda kamu bilincinin gelişmesini sağlamakta ve karşılıklı etkileşimin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Bu açıdan Türk Teavün Cemiyetine baktığımızda; cemiyetin, anavatandan kilometrelerce uzakta yer alan Müslüman topluluklar arasında Milli Mücadele sürecinde yer alan Türkiye'ye yardım ve destek noktasında bir bilinç oluşturduğunu görmekteyiz. Şöyle ki, *Birlik*'te, cemiyetin Kurban Bayramı vesilesiyle yayınladığı yazıda (sayfa 3), cemiyetin Milli Mücadeleye dair hassasiyetleri, vatan sevgileri ve savaş nedeniyle yetim kalmış ve yardıma muhtaçlara olan vurgusu dikkati çekmektedir:

"Osmanlı Teavün Cemiyeti

Amerika'daki bütün Müslüman kardeşlerimizi tebrik ile cenab-ı hakkın cümlemizi vatanımızda mesut bayramlara kavuşturmasını ve her adımı şehit kaniyle yoğrulan topraklarımızı düşman zulmünden kurtulmasını temenni eder; yetimlerimizin, zavallı aç ve çıplak yavrularımızın unutulmamasını hatırlatır.

Arkadaşlar,

Bugün Kurban Bayramıdır. Cemiyetimiz bütün dindaşlarını, bütün kardaşlarını tebrik eder ve daima böyle mübarek günlere mesud hatıralarla kavuşmalarını temenni eder. Şimdi Anadolu'da hudut boylarındaki kardaşlarımız da bayram yapıyor. Bugün İstanbul ve Ankara'da vatanın her köşesinde matemli bir hava teneffüs eden yüz binlerce muhacir, öksüz ve yetimlerin de bayram günüdür. Acaba o cephelerdeki kahraman askerlerin ateş karşısındaki bayramları o sefil ve zavallı muhacir ve yetimlerin sokaklarda sürünürken aç ve çıplak karnını bastırırken hatırladığı bayram duyguları, o yorulmuş, o yaralı kalplerde neler, ne hisler uyandırır, ne mahrumiyetler gösterir? Evinde, yurdunda validesiyle babasıyla kucaklaşamayan, çoluğuyla, çocuğuyla öpüşemeyen bu uğursuz asrın zavallı matem zedeleri, siz ümitsiz olmayın. Sizin dünya üzerinde çok kardaşlarınız, çok babalarınız vardır. Biliniz ki onlar pek alicenap pek hamiyetli insanlardır. Onlar sizi de sizinle beraber bütün yavrularımızı bütün vatanımızı, bütün istiklalimizi de kurtaracaklardır. Bunların içinde pek o cefakâr o kahraman askerlere sonra pek mukadderatımızı kemal-i emniyetle teslim ettiğimiz o hamiyetli o muktedir ellere,

sonra arkasında, omuzunda cephane ve ekmek taşıyan Müslüman kadınıyla, tarlada, madende, fabrikada ter döken ve o terle o kanla kazandığı parayı son onluğa kadar veren kardaşı, onlar sana bakacak, onlar seni yirminci asra uygun yarınki nesil olarak yetiştirecektir.

Ey Vatan!

Yarım asırdan beridir kanlı bir girdap içinde yuvarlanıyorsun. Yarım asırdan beri ne bayramlarında ne ramazanlarında o eski huzuru duyamıyorsun. O eski zafer destanlarını işitemiyorsun değil mi? Hani senin o büyük o şanlı ordunun Tuna boylarında, Irak sahralarında, Teselya ovalarında karşıladığı bayram sabahları nağmeleri içinde eda ettiği bayram namazları? Onlar nerede? Ebediyete mi göçtüler...O sevinçli günleri artık görmeyecek misin?

Ey Osmanlı Türkü, Ey Müslüman!

Senin tarihinde çok matemli sayfalar da vardır. Senin mazide de çok sıkıldığın zamanlar olmuştu. Fakat hiçbir zaman bu kadar bedbaht, bu kadar matemli olmamıştık. Senin gözlerinin döndüğünü hatırlarız. Fakat işte ilk defa olarak hıçkırarak ağlıyorsun. Gözlerinden kanlı yaşlar boşanıyor. Çok matemli, çok yaralısın, ağlama garip vatan! Senin bugün toprağın üzerinde yaşamaya azim etmiş, ya ölüm ya istiklal diye bağırان evlatların vardır. Bu evlatlar, sen bilirsin, o eski büyük ruhun varisleri değil midir? Binlerce sene evvel Orta Asya'nın zümrüt yaylalarından başlayarak, bozkırdan, arkasından Ergenekon'dan çıkarak geniş ve uzun kırlar üzerinden uzana uzana Akdeniz kıyılarına kadar gelen bu kahraman bu ince ve derin ruhun azminden sen emin ol.

Ah vatan, çok çektik, çok mahzunsun, çok ağlıyorsun, fakat bil ki günler yanaştı. Bak tanyeri ağarıyor. Yeni, temiz, parlak bir güneş doğacak.

“Doğacaktır sana vaad ettiği günler hakkın

Kim bilir belki yarın belki yarından da yakın”

Osmanlı Teavün Cemiyeti”

Kurtuluş Savaşı'nın ortaya çıkardığı acı gerçeklerden biri de yukarıdaki yazıdan da anlaşılacağı üzere yetimler ve yardıma muhtaç insanlardı. Zira yetim Türk çocuklarına hizmet gayesi ile Himâye-i Etfâl Cemiyeti kurulmuştu ancak,

Kurtuluş Savaşı'nın ortaya çıkardığı ve sayıları 100.000'i aşan şehit çocuklarının hepsine Cemiyet hizmet vermekte aciz kalmıştı. Yurt içerisindeki yardımsever insanlardan elde edilen bağışlar da buna yetmiyordu. Ülke dışındaki Türk ve Müslümanların da yardımlarına ihtiyaç vardı. Böyle bir dönemde Himâye-i Etfâl Cemiyeti Katib-i Umumisi Dr. Fuad Bey, Celâl Nuri (İleri) Bey'den aldığı bir adres aracılığı ile Washington'da yaşayan Türklere imamlık yapan Mehmed Ali Efendi'ye bir mektup yazmıştır. Bu mektup sayesinde Türk Teavün Cemiyeti ile irtibat kurularak yazışmalar yapılmıştır. Memleketin içinde bulunduğu durum anlatılmış ve şehit yetimleri için yardım talebinde bulunulmuştur. Türk Teavün Cemiyeti, bu talep üzerine Türklerin sayıca kalabalık olduğu New York ve Detroit'te üç büyük toplantı düzenlemiştir. Bu toplantılarda açılan yardım kampanyaları neticesinde elde edilen 120. 000 Dolarlık bağış Ankara'ya gönderilmiştir. Yapılan yardımın miktarı Ankara'nın dikkatini çekmiştir. Öyle ki bu meblağ, birçok ihtiyaca cevap verebilecek miktardı. Ancak kalıcı çareler bulunabilmesi için arkasının gelmesi gerekiyordu. Bunu temin için her iki cemiyet arasında yeni yazışmalar yapılmıştır. Netice olarak meselelere vakıf birisinin Türkiye'den Amerika'ya gitmesi gerekiyordu. Böylece Dr. Fuad Bey'in ABD'ye gitmesi kararlaştırılmıştır (Akin, 2000: 84)¹⁰.

Yukarıda sözü edilen Türk Teavün Cemiyeti'nin yardımı ile ilgili detaylı ve orijinal bilgiye, *Birlik* gazetesinin söz konusu sayısında "*Wokinoy'n'da 800 Browns'da 500 dolar toplandı*" başlıklı haberde şu şekilde ulaşılmaktadır:

"Amerika'daki Müslüman cemaatleri hamiyet ve sahavette adeta müsabakaya girişmiş gibidirler. Vatanın matemine kalbi yanan bu halk, her vesile ile bu rabitalarını şefkatlerini izhardan çekinmiyorlar. 22 Haziran 1922 Perşembe akşamı memleketteki felaketzedelere yardım maksadıyla Wokinoy'n'da hususi bir evde bir içtima akdedilmiş ve bu içtimaiyette, Harward Darülfünundan Fatma Reşid Hanım, memleketteki sefaleti izah ile bütün dindaşlarımızı bu zavallılara yardıma davet etmiştir. Otuz kişiden ibaret olan bu küçük cemaat, Müslümanlara has olan

¹⁰ Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başlamış, dolayısıyla savaş nedeniyle öksüz ve yetim kalan çocuklar için yardım toplamak maksadıyla gönderilen "Himaye-i Etfal" Cemiyeti başkanı Doktor Fuad Mehmet Bey'in 25 Mart 1923'te ABD'ye gelerek Wisconsin, Illinois, Michigan, New York, New Jersey, Massachusetts ve Rhode Island eyaletlerindeki Türkleri ziyaret edip yardım toplamasıdır. Bu ziyaret sonucunda pek çok Türk, ABD'de meydana getirdikleri birikimlerini Dr. Fuad Bey'e vererek pek çok çocuk sarayı, bakımevi, hastana, çocuk yuvasının kurulmasını sağlamış, anayurdun ekonomisinin ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine ülkenin yeniden yapılanmasını oldukça büyük bir katkıda bulunmuşlardır (Acehan, 2005: 235-236).

bir (Şerefle, büyüklükle, soylulukla) vermeye doymayan büyük bir kalple bu davete icabet etmiş, ceplerindeki paralarını, gözyaşlarıyla beraber dökmüşlerdir. Bazıları coşan bir hamiyetle ceplerinden ağızlık, mendil, lavanta, ne varsa çıkarıyor, müzayedeye koyuyor, paraları arkadaşlarından istikraz ediyor, hepsi bu vatanın acılarına yardım için tükenmez bir hamiyet ve cömertlikle çalışıyorlardı. Otuz kişiden ibaret olan bir içtimada sekiz yüz dolar toplanmış ve bu paralar Ankara Hilal-i Ahmer Cemiyetine gönderilmiştir.

Browns'da

Temmuz'un üçünde ayrıca iane toplanmıştır. Buradaki, Müslümanların adedi her ne kadar seksen kadar varsa da şehrin dağınık mıntıklarında yaşadıklarından müşterek bir içtima yapmak mümkün olmamış. Ev ev, dükkân dükkân gezmekle iane derç edilmiştir. Buradaki halk da vatanın bu yardım isteyen sesine aynı hamiyet ve aynı Müslüman şefkatiyle cevap vermiş, hatta bazıları verdikleri ianelerden gayri saatlerini bile hediye etmişlerdir. Çemişkezekli Ahmed oğlu Hikmet Efendi, Nevşehirli Said Efendi, verdikleri külliyyetli iane miktarından gayri iki altın saat hediye etmişler..."(sayfa: 3).

Türkiye'nin içinde bulunduğu duruma ilişkin hem yardım toplamak hem de Türkiye aleyhine gelişen olaylarda lobi faaliyetlerinde bulunmak üzere Amerika'ya gelen Dr. Fuad Bey'in gezi ve toplantı programı, 8 Nisan 1923 günü sabahı tespit edilmişti. Buna göre ilk toplantı New York'ta yapılacaktı. Türk Teavün Cemiyeti salonunda yapılan söz konusu toplantı, Dr. Fuad Bey'in Başkanlığı'nda gerçekleşmiştir. Salonda, New York'ta yaşayan Türk ve Müslümanlardan başka, çevre şehirlerden gelen Türkler de hazır bulunmuşlardı. Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ve Ankara'nın son başarısının anlatıldığı açılış konuşması Dr. Fuad Bey tarafından yapılmıştı. Onun konuşmasını takiben Cemiyet Başkanı Sabiha Sertel, Türk yetimlerinin dramatik durumunu ifade etmiştir. Ardından tekrar söz alan Fuad Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın Amerika'da yaşayan yardımsever Türkler'e yazdığı mektubu okumuştur¹¹. Salonda büyük bir tezahürat başlamış ve Milli

¹¹ "Türk Teavün Cemiyeti'ne Ankara, 12/03/1339 (1923)

İstihlâs ve istiklâl-i vatan mücâhedesinde şehid düşen kahramanların yavrularını müreffeh ve mes'ûd etmeye çalışan Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti vadî'atiyle (emanetiyle) evlâd-ı şuhedâ hakkında Amerika'da bulunan dindaşlarımızın göstermiş ve göstermekte bulunmuş oldukları hissiyât-ı âlicenâbâne ve yüksek alâka-i insanîyetperverâne, fevkalâde memnuniyetimi mucîb oldu. Uzak âfâklardan Türkiye kahramanlarının evlâdlarına dest-i muâvenet uzatan zevât-ı âliyye suret-i mahsûsada arz-ı teşekkürât eylerim. Bu gün adetleri yüz binleri geçen bîkes vatan yavrularının dâima

Mücadele ve lideri Mustafa Kemal Paşa hayranlarının sevinç gözyaşları ve alkışlar başlamıştı. Daha sonra da yetimler yararına yardım kampanyası başlatılmıştır. Aynı yardım kampanyaları diğer şehirlerdeki toplantılarda da düzenlenmiştir (Akin, 2000: 87). Böylece cemiyet, sivil toplum kuruluşlarının tarihi temelinde yatan hayırseverlik konusunda üstlenmiş olduğu bu rolü, cemiyetin varlığı boyunca da sürdürmüştür.

Sivil toplum kuruluşlarının en önemli yapısal özelliği, şeffaflık ve hesap verilebilirliktir. Teavün Cemiyeti, bu konudaki hassasiyetiyle de bugüne ışık tutmaktadır. Öyle ki cemiyet, Amerika'dan toplanıp Türkiye'ye gönderilen yardımların sonuçlarına ilişkin olarak da bağışçıları ve okuyucularını bilgilendirme görevinde bulunmaktadır. Örneğin incelenen gazetenin söz konusu nüshasında bağış yapanların isim isim listesi, "*Detroitte yetimlerimize yardım edenlerin ikinci listesi*" başlığı altında verildiği gibi; "İstanbul Darüleytam Müdüriyet-i Umumisinden Evvelce Gönderilmiş İanelerin Ulaştığına Dair Cevap Geldi" başlıklı yazıda da Türkiye'ye gönderilen yardımların adresine ulaştığına dair Darüleytamlar Müdür-i Umumi Mehmed Selahaddin Bey'in gönderdiği mektup aynen yayınlanmaktadır.¹²

Anadolu'da Milli Mücadelenin başlatılmasını takiben, Mustafa Kemal ve

der-hatır buyurulacağından kuvvetle ümitvar bulunduğumu arz eylerim. Türkiye Büyük Millet Meclisi Re'isi Gazi Mustafa Kemal" (Akin, 2000: 85).

¹² *Efendim, 7 şubat 1922 tarihli mektubunuz ve onu müteakib 26 kanun-u Sani 1922 tarihli diğer bir mektubunuzla NATIONAL CITY BANK OF NEW YORK 23 Kanunu –u Sani 1922 bin dolarlık bir kıta çeki vasıl oldu. Muhteviyatını tahsil eyledik. Buna dair 16 Mart 338 tarihli ve 12/2618 numaralı resmi makbuzu leffen takdim eyliyorum. Gönderilen işbu ianenin muteberrualarının esamisini havi liste vürud etmiş ise de her zat tarafından verilen iane miktarı tasrih edilmediği için emsali hakkında yaptığımız vechle gazetelerle alel müfredat ilan ve müteberriine ayrı ayrı mektup irsal edemedik. Cemiyetinizin Türk yetimleri için izhar eylediği alaka bende ati için kavi bir ümit hasıl etmiştir. Zira müessesemize karşı gayret ve muavenet hüdapesendaneleri bir müddetten beri kemal-i şükran ve layık meşhudumuz olan Amerika'daki din karındaşlarımızın sizin de delaletinizle yardımlarını tezyid edecekleri şüpheden varestedir. Bu sebepten cemiyetin teşebbüsüne faal hayr telakki eyliyorum. Darüleytamın bu seneki bütçesinde 235.000 lira açık vardır. Bu açığın kapatılması için erbab-ı hamiyetin muavenet ve teberrularınadiğer taraftan Amerika'da beyan ettiğim vechle buradaki yetimlerin bakımları ve muhafaza-i sıhatleri için Çamlıca'da vücuda getirilecek pavyonların kuvveden fiile gelmesi, ancak harici yardımların sayesinde mümkün olabilecektir. Darüleytamın menâzırını musavver sinema filminin oradaki dındaşlarımıza inaesine (iraesine) delalet ettiğinizden vesair kasabalara da gönderileceğinizi vaad buyurduğunuzdan dolayı fevkalade müteşekkirim. Delalet ve himmetinizle mezkur filmin hüsn-i tesir husule getireceğini ve bu vesile ile erbab-ı hamiyetin Darüleytama muavenetlerinin temin edileceğini ümit eyliyorum. Cevabımın gecikmiş olması gül cemalin tekrar Amerika'ya gönderileceği hakkındaki ümitlerin tahakkuku tehir etmesinden mübtenidir...Amerika'da filmleri din ve vatan aşkıyla çarpan kardeşlerin cümlesine ihtiramatımı takdim eylerim. Darüleytam için muavenetinize dört gözle muntazırım. Bu münasebetle şükranlarımı teyid ve hürmetlerimi te'kid eylerim efendim. Darüleytamlar Müdür-i Umumi Mehmed Selahaddin 3 Temmuz 338*

arkadaşlarının İstanbul Hükümeti tarafından asi ilan edilmeleri, Milli Mücadele'nin Türk ve İslam Dünyası'nda yeteri kadar tanınmasını engellemiştir. Padişah ve Ankara Hükümeti arasında kararsız bir tutum sergileyen dış dünya, Anadolu'da elde edilen ilk başarılarla birlikte, Milli Mücadeleye ilgi göstermeye başlamıştır (Akın, 2000: 89-90). Bu ilginin oluşmasında, Amerika'da yaşayan Türklerin de etkisinin olduğu söylenebilir. Zira ilk önceleri Türk ve Müslümanlar arasında uyanan Milli Mücadele taraftarlığı, Türk Teavün Cemiyeti'nin yürüttüğü kampanyaların da etkisiyle diğer Amerikan vatandaşları arasında da kendini göstermiştir. Cemiyetin de katkılarıyla Ankara Hükümeti'ne karşı oluşan bu ilgiye karşın, halâ Türkiye ve Milli Mücadele aleyhtarlığı kampanyalar da yok değildi. Ancak, 1920'li yıllarda kurtuluş mücadelesi veren Türkiye, Türk Amerikan ilişkilerini zedeleyen Türk aleyhtarı faaliyetleri engelleyecek durumda değildi. Çünkü coğrafi olarak Amerika'ya uzak olan Türkiye'nin orada siyasi bir temsilciliği yoktu ve kuruluşunun ilk yıllarında hükümet, mali sıkıntılar yaşamaktaydı. Bu durumu fırsat bilen ve Amerikalı misyonerlerce Amerika'ya getirilen ve desteklenen Rum ve Ermeniler, 1920'li yıllarda kendi aralarında teşkilatlanmış ve Türk düşmanlığını örgütlü bir lobi faaliyetine dönüştürebilmişlerdi. Onların aksine iş aramak için göçmen olarak Amerika'ya gelen Türkler ise ilk önceleri dağınık haldeydi ve teşkilatsızdı. Türklerin teşkilatlanarak New York'ta Türk Teavün Cemiyeti'ni kurmaları ve çeşitli şehirlerde şubeler açmalarıyla birlikte Amerika'da yaşayan Türkler arasında da sosyal ilişkiler başlamış ve Türk düşmanlığına karşı kampanyalar oluşturma sürecine girilebilmiştir. Bu gelişmelerin yaşanmasında ise Dr. Fuad Bey'in Türk Teavün Cemiyetiyle işbirliği ve Amerika gezisi büyük rol oynamıştır (Sarıkaya, 2014: 1152).

Birinci göç dalgasında Amerika'ya giden göçmenlerin büyük çoğunluğu gayrimüslim olduğu için Amerikan kamuoyunda "Türk" imgesi gayrimüslimler tarafından temsil ediliyordu. Rum ve Ermeni göçmenlerin anlatılarından kaynaklanan olumsuz duyguları her vesileyle açıkça dile getirmeleri sonucunda Türk imgesi, Amerikan kamuoyunda olumsuz bir çağrışım yapmaktaydı.¹³

¹³ Türkiye o yıllarda Türk-Amerikan ilişkilerini zedeleyen Türklük aleyhtarı faaliyetleri engelleyebilecek durumda değildi. ABD'nin Türkiye'ye olan coğrafi uzaklığı, Türkiye'nin içinde bulunduğu mali sıkıntılar ve siyasi bir temsilciliğimizin bulunmayışı gibi faktörler buna engel teşkil ediyordu. Meydanı boş bulan Ermeni ve Rumlar, ABD'yi kendi siyasi emellerinin arenası haline getirmişlerdi. Kendilerine ilk teki, bu ülkede yaşayan bir avuç Türk'ten ibaret olan Türk kolonisinden gelmişti. Türkler, ABD'ye toplu olarak gitmemişlerdi. Küçük aile grupları veya tek başına bu ülkeye göç etmişlerdi. Bunların çoğunluğunu Doğu Anadolu Vilayetlerinden iş aramak için gidenler teşkil ediyordu. Bir kısmı da Balkan Savaşları sonrasında ülkesini kaybeden Rumeli göçmenleri idi. Sayıları az olmakla birlikte tahsil için ülkenin muhtelif yerlerinden gelenler vardı (Akın, 2000: 83).

Nitekim bunun bir örneğini 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nı müteakip 6 Ağustos 1923 tarihinde Türkiye ile Amerika arasında gerçekleştirilen Dostluk ve Ticaret Antlaşması'nın Amerikan Senatosu tarafından onaylanmamasında görmekteyiz. Söz konusu olumsuzluğun yaşanmasında ise Yunan ve Ermeni kökenli Amerikalıların, Amerikan Senatosu nezdinde giriştikleri başarılı lobi faaliyetlerinin etkisi olmuştur. Bu durum karşısında Türk Teavün Cemiyeti, 1923 yılında *Hür Ülkenin Liderlerine, Amerika'daki Türklere Bir Bildiri* başlıklı bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri Yunan ve Ermeni kökenli Amerikalıların kurulmakta olan genç Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik "barbarlık", "katliam gerçekleştirme" suçlamaları reddediliyor; Türk-Amerikan ilişkilerinin karşılıklı çıkarlar esasına göre yeniden kurulması gerektiği vurgulanıp, antlaşmanın onaylanması isteniyordu. Ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlansa da Türk Teavün Cemiyeti'nin Amerika'daki ilk lobi faaliyeti olması bakımından önemlidir (Bali, 2004: 56-57).

Sivil toplum kuruluşları geleceğin de öngörüsü açısından büyük kampanya ve destek hizmetlerinde bulunabilirler. Özellikle de barış ve insan hakları gibi evrensel konularda, gerçeği üretmeye etkili yatırımlara koruyucu, öfke ve utanç üretmeye engelleyici, halk uyanışını harekete geçiren kampanyalarda çalışabilirler (Dias, 1994: 63). Yine aynı şekilde sivil toplum kuruluşları, ulusal ve uluslararası politikaların belirlenmesi sürecinde, birey taleplerini dile getirip bu taleplerin dikkate alınmasına yardımcı olacak kamuoyu da oluşturabilirler. Bu noktada sivil toplum kuruluşları, kamuoyunu harekete geçirerek yönetim üzerinde genel bir denetim sağlanması ve kendi isteklerinin politikalarda egemen olması konusunda yürütmeyi bilgilendirme ve etkileme işlevini de yerine getirebilirler (Yıldırım, 2004: 80). Türk Teavün Cemiyeti'nin yukarıda geçen lobi faaliyeti tam da bu noktada sonuç olumsuz olsa da; sivil toplum örgütü olarak varlığını ortaya koyması ve üzerine düşen görevi başarıyla yerine getirmesi açısından önem taşımaktadır.

Buraya kadar incelenen haberlerden de anlaşılacağı üzere Türk Teavün Cemiyeti, Milli Mücadeleye yardım kampanyalarından, Lozan Barış Antlaşması'ndaki lobicilik faaliyetlerine kadar çok önemli konularda büyük çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalara ilaveten cemiyet, o dönem Amerikan toplumunda çok az bilinen Türkiye'nin tanıtılmasında da üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Türkiye'nin tanıtılması hususunda *Birlik* gazetesinde "*Memleketimizi Amerika'ya tanıtmak*

fırsatı” başlığıyla aşağıda yer alan haber, sivil toplum kuruluşlarının ülkeleri dış dünyaya tanıtma çalışmalarına tarihten bir örnek sunmaktadır.

“Bir Amerika müessesesi, Osmanlı Teavün Cemiyetine müracaat ederek Amerika’nın her tarafında gösterilmek üzere Türkiye’ye ait filmler istemiştir. Cemiyet bu filmleri getirtmek için lazım gelen teşebbüslerde bulunmuştur.

Nasyonal City Boro isminde bir Amerikan müessesesi Osmanlı Teavün Cemiyetine müracaat ederek Amerika’nın her tarafında meccanen gösterilmek üzere Türkiye’nin mahsulat, mamulat ve âdeti hakkında sinema filmleri istemiştir. Cemiyet bu müracaata lâayık olduğu ehemmiyeti vererek derhal filmlerin getirilmesi için lazım gelen mahallere müracaat etmiştir. Nasyonal City Boro, bundan takriben on sene evvel tesis etmiş bir müessesedir. Merkezi Nasu sokağında Tribün gazetesi binasındadır. Müessesenin maksadı Amerika’nın her tarafında ticaret odaları tesis etmek, mevcut ticaret odalarının kuvvetlenmesine, büyümesine yardım etmektir. Müessese Amerika’da mevcut bütün ticaret odalarıyla temas ve münasebetedir. Onlara her sahada muhtaç oldukları malumatı vermek, müessesenin başlıca vazifelerinden biridir. Nasyonal City Boro, bu maksatla dört sene evvel burada bir de film şubesi açmış ve münasebette bulunduğu ticaret odalarına muhtelif mahallerin (yerlerin) mahsulat ve malumatı hakkında filmler vasıtasıyla malumat vermeye başlamıştır. Müessese dört sene zarfında Amerika’nın muhtelif şehir ve mahallerinden maada Brezilya ve Meksika, Çin, Japon, Filipin ve saire gibi Amerika’nın doğrudan temasta bulunduğu memleketler hakkında da müteaddit filmler tedarik etmiştir. Müessese tedarik ettiği filmleri o mahallerin (yerlerin) ticaretiyle alakadar olan ticaret odalarına gönderiyor, bu suretle mahalli ticaret odalarını dünyanın mahsulat ve mamulatı hakkında tenvir ediyor. Ve bu hizmeti için para da almıyor. Nasyonal City Boro, son zamanlarda Amerika’nın şark-ı karible günden güne artan bir nispette (ölçüde) ticari münasebete girdiğini nazar-ı dikkate alarak, Osmanlı teavün Cemiyetinden Türkiye’de çıkan tütün, üzüm, incir, deri, tiftik gibi mahsulat ve havlu, halı gibi mamulat hakkında mahallinde alınmış, bu mahsulat ve mamulatın muhtelif safhalarını gösterir filmler istiyor ve bu filmleri cemiyete beş para masraf-ı mucip olmaksızın Amerika’nın muhtelif mahallerinde göstermeyi vaat ediyor.

Osmanlı Teavün Cemiyeti memleketimizi hakiki manasıyla Amerika’ya tanıtmak için zuhur eden bu müstesna fırsattan istifade için derhal İstanbul ve

Ankara ticaret odalarıyla, ticaret ve ziraat nezaretlerine müracaat ederek, bu filmlerin gönderilebilip gönderilemeyeceğini sormuştur. Ankara ve İstanbul'un da bu teşebbüse gerekli ihtimamı göstermekte kusur etmeyeceğini ve istenilen filmleri süratle tedarik edip cemiyete göndereceğini ümit ederiz."

Bu haberde de görüldüğü üzere, sivil toplum kuruluşlarının uluslararası alanda yürüttüğü faaliyetlerde önemli konulardan biri de ülke tanıtımına yaptıkları katkıdır. Zira sivil toplum kuruluşları, devletlerin ulaşamadığı noktalara ve devletlerin nüfuz edemediği sahalara ulaşmakta ve etkinlik göstermektedirler. Bu anlamda sivil toplum kuruluşları Türkiye'yi, Türk toplumunu, tarihini ve kültürünü tanıtmak, Türkiye hakkında yabancı ülkelerde olumlu bir kamuoyu oluşturmak amacıyla da sürekli projeler üretmektedirler. Yukarıda yer alan haberde de o dönem Türkiye'nin tanıtılmasına olan büyük ihtiyacı ve bu konudaki imkânsızlıkları iyi değerlendiren Türk Teavün Cemiyeti, bu konudaki çalışmalarıyla da dolaylı yoldan Milli Mücadeleye katkıda bulunmuştur. Nitekim o dönem Türkiye'nin içinde bulunduğu zor koşullara cemiyetin diplomatik ve toplumsal alanda yürüttüğü çalışmaların ve elde ettiği kazanımların çok büyük katkısı olmuştur.

Buraya kadar bahsedilenler özetlenecek olursa; 19. yüzyılın sivil toplum kuruluşları orta ve zengin zümrenin gönüllü olarak fakir ailelere yardım etmesi amacıyla kurulmuşsa da; 21. yüzyıl da faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, artık bu rolün çok ötesinde bir işlev sürdürmektedirler (Yıldırım, 2004: 72). Günümüz sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında siyasal alana baskı yapma, demokrasiyi toplum tabanına yayma, eşitliği yaygınlaştırma, insanların onurunu yükseltme, kamu yönetimini iyileştirme, bu doğrultuda istek ve tavsiyeleri mevcut yönetime iletme, örgütlenmeyi teşvik etme, sosyal hareketliliği kolaylaştırma, demokratik ilke ve kurumların güçlendirilmesine öncülük yapma, sivil toplum alanları oluşturma gibi kendine özgü bir takım işlevleri bulunmaktadır (Özbudun, 1999: 113). Kamuoyu ise sivil toplum kuruluşlarının geçmişten beri üzerinde en çok çalıştığı konudur. Çünkü sivil toplum kuruluşları kamuoyu oluşturmak suretiyle bireylerin taleplerinin dile getirilmesine ve dikkate alınmasına yardımcı olurlar. Yine aynı şekilde ulusal ya da uluslararası politikaların belirlenmesi sürecine, birey isteklerini dile getirip kamuoyu oluşturma yoluyla katkı sağlamaktadırlar. Özellikle de bu konuda sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü lobicilik faaliyetiyle, ilgili kişi ya da komisyonlarla bire bir ilişki kurularak onları kendi amaçlarına inandırmaya

çalışmaları büyük önem arz etmektedir. Bu noktada Türk Teavün Cemiyeti'nin özellikle de Lozan Antlaşması ve Ermeni meselesi üzerine yürüttüğü çalışmaları, Milli Mücadele tarihindeki yerini korumaktadır.

SONUÇ

Geçmişten günümüze sivil toplum kuruluşlarının değişmeyen en önemli rolü, ulusal ve uluslararası alanda toplumsal ve ekonomik sorunlara dikkat çekerek, bunların çözümü için farklı düşünceleri temsil etmesidir. Bu nedenle ülkelerin demokratikleşme sürecinde büyük çabalar sarf eden sivil toplum kuruluşlarının şüphesiz en önemli kaynağı insandır. Gerçekte bireyler için bağlı oldukları cemiyet yaşamını bırakarak sivil toplumun kurumsal hayatına adım atmaları oldukça zordur. Ancak, bu yapılar aracılığıyla hareket yeteneğini de kazanan birey, kuruluşların amaç ve politikaları çerçevesinde kendi faaliyetleri hakkında kendileri karar verebilmekte, devlet politikasının gidişatını etkileyebilmektedir. Bu tecrübeyle bireyler, yurttaş olma yönünde de büyük mesafe almaktadırlar.

İlgili bölümlerde sunulan atıflardan ve *Birlik* gazetesinin 4 Ağustos 1922 tarihli sayısında konuyla ilgili yer alan haberlerin analizinden de anlaşılacağı üzere; Türk Teavün Cemiyeti, anavatanın binlerce kilometre mesafede örgütlenmiş bir sivil toplum örgütü olarak hem orada yaşayan göçmen Türklerin ve Müslümanların arasında hem de onlarla vatan arasında birlik, beraberlik, yardımlaşma duygularını geliştirmeye yönelik, ülke menfaatleri doğrultusunda önemli çalışmalar yürütmüştür. Özellikle de ülkenin içinde yer aldığı kurtuluş mücadelesinde, ihtiyaç duyduğu alanlarda hizmetlerde bulunan cemiyet, ilgili haber analizlerinden de hatırlanacağı üzere en başta şehit yetimleri için yardımlar sağlamıştır. Bunun için New York, Detroit gibi Türklerin yoğun olarak yaşadığı şehirler başta olmak üzere ülkenin değişik bölgelerinde toplantılar düzenlemiş, yardım kampanyaları gerçekleştirmiş ve toplanan paralar Anavatan'a gönderilmiştir. Dr. Fuad Bey'in Amerika'ya davetinde ve gezisinde de Türk Teavün Cemiyetinin desteğinden ilgili bölümde bahsedilmişti. Nitekim Akın'ın (2000) çalışmasından da anlaşılacağı üzere cemiyetin çalışmalarıyla Amerika'daki Müslüman ve Türklerden anavatanına gönderilen yardımlar, bu tarihten itibaren sürekli hale gelmiş ve Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne ulaştırılmıştır. Diğer taraftan "*Memleketimizi Amerika'ya tanıtmak fırsatı*" başlıklı haberde de görüldüğü üzere Türkiye'nin Amerikan toplumuna tanıtılması ve bu yolla Ankara Hükümeti'nin yürüttüğü mücadeleye sempati

geliştirilmesinde de büyük rol oynayan Türk Teavün Cemiyeti; Bali'nin (2004) ve Akın'ın (2004) çalışmasında da bahsettiği üzere Lozan Barış Antlaşması'na giden süreçte Ermeni ve Rumlar tarafından yürütülen olumsuz propagandaya da göğüs gereker, ilk lobi çalışmasını da yürütmüştür.

Sivil toplum örgütleri, buldukları ülkenin yasalarına uydukları ve ihtiyaçları olan kaynağı da bulabildikleri sürece diledikleri gibi çalışırlar. Bu da bu örgütlerin esnekliği ile ilgilidir. Bu noktada Türk Teavün Cemiyeti, var olduğu dönemde ortaya koyduğu önemli çalışmalarla tarihteki yerini alarak kaybolmamış bir sivil toplum örgütüdür. Diğer taraftan, sivil toplum kuruluşlarını geçmişten günümüze yaşatan en önemli husus; amaç ve faaliyetleriyle birlikte ortaya koydukları yayınlarıdır. Türk Teavün Cemiyeti de yayın organı olan *Birlik* gazetesi ile geçmişle bugün arasında köprü kurmakta ve tarihi belleklerimizden yeniden inşa etmektedir. Adının da taşıdığı anlam doğrultusunda, yayımlandığı dönemlerde Türk ve Müslüman bireylerin topluluk oluşturmalarında ve birbirlerinden haberdar olunmasında yayıncılık faaliyetinin tüm gereklerini yerine getirmiştir. Bu noktada da Türk Teavün Cemiyeti, Türkiye sivil toplum kuruluşları tarihinde hak ettiği yeri almaktadır.

KAYNAKÇA

Acehan, I. (2005). “Amerika Birleşik Devletleri’ne İlk Türk Göçüne Zemin Hazırlayan Faktörler”, Doğu Batı, S 32, 221-241.

Acehan, I. (2013). “Amerika Birleşik Devletleri’ne Türk Göçü”, Yeni Türkiye-Türk Dünyası Özel Sayısı II, 9 (53-54), 2946-2953.

Akın, V. (2000). Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Akın, V. (2004). “Amerika’da Türk Lobisi: Türk Teavün Cemiyeti”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XX/59, Temmuz 2004, Ankara, 453-522.

Alkış, A. (2000). Sivil Toplum Kuruluşları ve Yasalar- Etik- Deprem 3 Sempozyum, Ed. Zeynel Abidin Kızılyaprak, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 109-111

Arslan, O. (2001). Kurumsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği. Bayrak Yayınları, İstanbul.

Atauz, A. (1997). “Sivil Toplum ve Devlet”, Ağaçkakan, Güz 32.

Bali, R. N. (2004). Anadolu’dan Yeni Dünya’ya Amerika’ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri, İletişim Yayınları, İstanbul.

Clark, J. (1996). Kalkınmanın Demokratikleşmesi, Çev. Serpil Ural, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.

Çaha, Ö. (2000). Aşkın Devletten Sivil Topluma, Gendaş Kültür, İstanbul.

Dias, C. (1994). Governance, Democracy and Conditionality: NGO Possitions and Roles, Governance, Democracy and Conditionality: What Role For NGOs?, Ed. Andrew Clayton, An Intrac Publication, Great Britain, 53-65.

Dillon, M.E. (1942). Pressure Groups, American Political Science Review, 36, 471-481.

Erhan, Ç. (2001). Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri, İmge Kitabevi, Ankara.

Erözden, O. (1998). "STK'lar ve Hukuki Çerçeve de Yenilik Talepleri Üzerine Notlar", Merhaba Sivil Toplum, Der. Taciser Ulaş, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını, İstanbul.

Fried, P.P. (1996). PR for Nonprofit Organizations, Ed. Robert L.Dilenschneider, Dartnell's Public Relations Handbook, The Dartnell Corporation, USA, 268-282.

Güler, Y. (2005). Osmanlı Devleti Dönemi (1795-1914) Türk Amerikan İlişkileri. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1), 227-240.

Grunenberg, A. (1998). Public Spirit and Civil Society. How to Conceptualize Politics in a Globalizing World, International Review of Sociology, 8(3), 413-423.

Kaya, İ. (2006). "Amerikalı Türkler", Coğrafi Bilimler Dergisi, 2006, 4 (2), 1-13.

Kaypak, Ş. (2012). "Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 8 (17), 171-196.

Kenan, S. (2004). "Amerika'da Müslüman Cemiyetlerin Doğuşu: New Yorklu Müslümanların Dini-Sivil ve Eğitsel Kurumlaşma Süreci", İslam Araştırmaları Dergisi, Sayı 11, 2004, 105-130.

Keane, J. (1994). Demokrasi ve Sivil Toplum, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Keyman, F. (2004). "Sivil toplum, sivil toplum kuruluşları ve Türkiye", Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No 4, Yay. Haz. Arzu Karamani, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.

Kocabaşoğlu, U. (2000). Anadolu'daki Amerika, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara.

Konyalı, N. (2001). "Ahmed Emin Yalman'ın Kaleminden Amerika'daki Göçmen Türkler", Toplumsal Tarih, Sayı:92, Yaz 2001, 26-30.

Kurat, A. N. (1959). Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959), Doğuş Matbaası, Ankara.

Mardin, Ş. (2008). Türkiye'de Toplum ve Siyaset, Der. Mümtaz'er Türköne ve Tuncay Önder, İletişim Yayınları, İstanbul.

Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü,

Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Özbudun, E. (1999). "Türkiye'de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon", Sivil Toplum Demokrasi ve İslam Dünyası, Ed. Elisabeth Özdalga, Sune Persson, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 111-122.

Sarıbay, A. Y. (1995). Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam, İletişim Yayınları, İstanbul.

Sarıkaya, M. (2014). "Dr. Fuat (Umay) Bey'in Amerika Seyahati ve Ermeniler", Yeni Türkiye, S.60, 1148-1163

Sertel, S. (1969). Roman Gibi 1919-1950, Ant Yayınları, İstanbul.

Şimşek, S. (2004). The Transformation of Civil Society in Turkey: From Quantity to Quality, Turkish Studies, 5(3), 46-74.

Taylor, C. (1990). "Modes of Civil Society", Public Culture, 3 (1)

Tosun, G. E. (2008). "STK'ların Nasıl Görünmek İstediklerine Karar Vermeleri, Onların Toplumsal Kimliği Açısından Yaşamsal Öneme Sahiptir", Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 201-215.

Tosun, G. E. (2006). İzmir'de Sivil Toplum, Alfa Yayınları, İstanbul.

Tunçay, M. (2005). "Sivil Toplum Halkın Duyarlılığını Geliştirmeli", Sivil Toplum Konuşmak, Yay. Haz. Lütfi Sunar, Kaknüs Yay. İstanbul, 173-189.

Yavuzer, H. (2009). Amerika'daki Türkler ve Kurmuş Oldukları Türk Dernekleri, ZfWT. 1(1), 171-198.

Yaylalier, D. (1998) "Türk-Amerikan İlişkilerinde Amiral Mark Bristol'un Rolü 1919-1927, Türk Yurdu, C.18, S.125 Ocak, 38-43.

Yıldırım, İ. (2004). Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim, Seçkin Yayınları, Ankara.

Yücekök, N. (1998). "Türkiye'de Sivil Toplum Örgütleri Gelişiminin Toplumsal Aşamaları ve Süreci", *Tanzimattan Günümüze İstanbul'da STK'lar*, A. N. Yücekök, İ. Turan, M. Ö. Alkan, Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 13-45.

